HOS. Acutum dicimus & fortè, velox & forte, vehemens & forte, háſque naturas communi fortitudinis nomine laudare ſolemus. SOC. Profectò. HOS. Nónne enim cùm quid ſenſim leuitérque fit, eam rem in multis actionibus ſæpe laudamus? SOC. Valdè. HOS. Nónne contrà hic, quàm illic laudibus vtentes dicimus? SOC. Quomodo? HOS. Quieta hæc, ſæpe dicimus, & temperata, & hæc circa cogitationem amamus; circa actiones tarda & mollia, circa voces leuia atque grauia, & omnem rhythmicum numeroſúmque motum, omnémque muſam opportuna tarditate vtentém: hiſque omnibus moderationis nomen, non fortitudinis adhibemus. SOC. Vera loqueris. HOS. At quoties opportunitaté iſta non ſeruant, contrà mutatis nominibus vituperamus. SO. Qui? HOS. Cùm acutiora fiunt velocioráque, & aſperiora ſiue duriora quàm opportunitas exigit, dicimus contumelioſa: petulantia, furioſa: cú vero grauia, tardioráque, & molliora fiunt, timida ineptáque dicimus, & ignaua: ac propemodum & hæc & temperantiæ fortitudiniſque naturam contrarias eſſe, velut hoſtiles formas, & inter ſe ſeditionem agitantes inueniemus, nec vnquam in actionibus quas circa hæ verſantur, commiſceri, neque eos inſuper quorum in animis hæc inſunt, inter ſe conſentire, ſed diſcrepare potius, ſi modò diligenter inueſtigemus. SO. Vbinam inquis? HOS. In iis inquam omnibus quæ retulimus, quin & in aliis conſentaneum eſt permultis: nam cùm vtique pro naturæ ſuæ affinitate partim res vt proprias ſuáſq; laudent, partim vt alienas & extraneas reprobent, in multis eos ſibi vehementer aduerſari contingit. SO. Videntur. HOS. Altercatio hæc ſpecierum talium quibuſdam ludus quidam eſt, in maximis autem rebus morbus fit omnium ciuitati grauiſſimus. SO. Qualibus in rebus inquis? HOS. In omni, vt conſentaneum eſt, conſtitutione viuendi. Nam qui cæteris modeſtia præſtant, vitæ tranquillitati ſtudent, ſua ſemper priuatim agentes, pacis auidi, concordiæq; tam erga exteros, quàm erga conciues. Atque huius amoris exceſſu fit, vt dum ſuis priuatim incumbunt operibus, clàm & ipſi imbelles eneruatíque reddantur, & iuniores ſuo exemplo emolliant & effœminent. Vnde inuadentibus quibuſlibet expoſiti ſunt, ac breui ipſi natíque, & patria omnis paulatim amiſſa libertate ſuccumbunt. SOC. Durum valdè morbum grauémque narraſti. HOS. Qui verò ad fortitudinem magis declinantes bellicoſam vitam nimis affectant, hi ſæpe patriam ſuam ad bellum incitant & hortantur, vnde gentes plurimas, & potentes vrbi ſuę infenſas reddunt. Quapropter vel funditus ciuitates ſuas euertunt, vel imprudenter in hoſtium redigunt ſeruitutem. SO. Sic quoque accidit. HOS. Ergo quis neget in his hæc vtraque ſibi inuicem plurimùm aduerſari? SO. Nemo vtique. HO. An non quod ab initio quærebamus, nunc inuenimus? quòd videlicet partes virtutis quædam non paruæ natura, & ipſæ ſecum pugnant, & eos qui habent, diſcrepare inter ſe plurimum faciunt? SO. Apparet. Hoc itidem videamus. SO. Quidnam? HO. Nú ſcientia aliqua ſit ex his quarum actio in componendo verſatur, quæ opus aliquod ſuum vel viliſſimum etiam, ſponte ex malis ſimul & bonis conſtruat? An potius omnis ſcientia praua ſemper pro viribus vitat, apta verò & vtilia captat? ex his autem partim ſimilibus, partim diſſimilibus omnibus in vnú collatis, vná quandam vim ideámque conflat? SO. Iſtud potius. HOS. Nunquam igitur vera ſecundum naturam ciuilium rerú peritia ex malis boniſue hominibus ciuitaté vllam ſponte cóſtituet, ſed diſciplina & periclitatione aliqua vnumquenque explorabit, factóque examine, idem illud poſtea munus his qui & docere alios, & ipſi obſequi poſſunt, cómittet: quibus ipſa ſic ſedulò præſidebit mandabítque, vt textoria ars carminatoribus cęteriſque lanificij præparatoribus præſidet, talia præcipiens ſingulis, qualia ad texturá ſuam conducere arbitratur. SO. Ita prorſus. HO. Eadem ratione regia maieſtas mihi videtur omnibus iuxta legum inſtituta cæteras imbuentibus educantibúſque pręſidens, id duntaxat vt exerceant doceántq; permittere, quod ad ipſius rationé attinens mores decoros inducat: eos autem qui fortitudinis, temperantiæue, aut cæterarum virtutum vim aſſequi non poſſunt, ſed prauitate naturę ad impietaté, petulantiam, iniuſtiámque trahuntur, è cœtu ciuium eiicit, exilióque, morte & extremo opprobrio damnat. SO. Ita quodammodo traditur. HOS. Ignaros autem puſillaniméſque homunculos ſeruili miniſterio ſubiugat. SO. Scitè admodum. HO. Cæteros autem quorum ingenia ad generoſum habitum per diſciplina euehi poſſunt, artéque inter ſe contéperari patiútur, ſeruat atque tuetur. Ex his verò quæ ad fortitudinem magis vergunt, ſtaminis vice propter ſolidos mores eſſe céſet: quæ autem ad modeſtiam, molli teneræque materiæ ſimiles, imaginem habere ſubtegminis tramę. Ea denique quæ in contrarium diuerſúmque natura tédunt, hoc modo vincire inuicem, & contexere nititur. SO. Quo? HO. Primò quidem iuxta cognationis rationé partem animæ ſempiternam diuino vinculo nectit: poſt diuinam autem, illam quę animalis naturæ eſt, humanis vinculis coaptat. SO. Quomodo iſtud? HO. Quoties in animis vera ſtabiliſque de pulchro, iuſto, bono, horúmue contrariis rebus opinio fit, diuinam illam in genere dæmonico, id eſt, diuino proximi genere eſſe cenſeo. SO. Decet ſanè. HOS. Scimúſne oportere ciuilem virum ac bonú latorum legum, ſolum regia muſa poſſe hoc illis inſerere, qui rectè diſciplinæ vt decet participes ſunt, quóſue modò commemorauimus? SO. Conſentaneum id quoque. HO. Qui verò id facere, ô Socrates, nequit, nominibus quæ iam quærebamus appellari non debet. SO. Nó certè. HO. An nó fortis animus, ſi veritatis huiuſmodi ſit particeps, máſueſcit, atque ita maximè iuſtè inter alios viuere & agere cupit? ſin autem omnino ſit expers, ad ferinam naturam delabitur? SO. Proculdubio. HO. Atqui & modeſtus natura animus opinionibus illis imbutus, reuera temperans moderatúſque adeò vt reipublicæ vtilis ſit, efficitur. Vacuus autem turpem ſtoliditatis ignauiæque optimo iure reportat infamiam. SOC. Valde. HOS. Nónne dicendum eſt complicationem vinculúmque huiuſmodi, & malis ipſis inter ſe, & bonis erga malos, ſtabilem nunquam eſſe? neque ſcientiam vllam hoc ad eiuſmodi homines vinciendos ſeriò vti? SO. Prorſus. HOS. Illis autem quos generoſis moribus natura donauit, & ad naturæ normam educauit conſuetudo, ſolis id vinculum per leges inditur: éſtque in his ars illa ciuilis velut remedium, & hac ratione illa ipſa, quam ſuprà diximus, partium virtutis natura contrariarum pugnantiúmque conciliatio diuina quædam fit. SOC. Vera hæc ſunt. HOS. Vbi diuinum hoc vinculum conſtat, facilè eſt & inuenire, & inuenta perficere vincula humana. SOCRA. Qua ratione? & quæ

Quæ mala oriantur ex intemperātia.

Omnis ſciētia abiicit mala, vtilia captat.

Officia quædam regiæ maieſtatis.

potiſ

potiſſimum? Ho. Affinitatum liberorúmque neceſſitudines illas, quęque in elocationib. nuptiiſque fiút: plurimi. n. circa hæc non rectè ad procreandum liberos copulantur. so. Quamobrem? ho. Diuitias. n. potentiámque in his reb. quam cupidè perſequantur, quid attinet diligentius oratione percenſere? so. Nihil. ho. De illis autem quib. genus curæ eſt, loqui pręſtat, ſiquid fortè præter modum agant. so. Æquum eſt. hos. Agunt autem nulla quidem ratione recta, pręſentem voluptatem ſecuti, & ex eo quòd ſimilib. tantùm delectantur, diſſimilibus verò minimè, difficultatis plurimum excitant. so. Quo pacto? ho. Modeſti ſiquidem homines ſimiles ſui mores quærunt, & quoad poſſunt ab huiuſmodi & ipſi vxores ducunt, & ex ſe procreatas in matrimonium elocant talib. Eodem pacto fortè illud genus, ſimiles ſibi adſciſcit, cùm oporteret contrà omnino ab vtroque genere fieri. so. Quomodo? & quam ob cauſam? hoſp. Quoniam fortis naturæ hæc eſt conditio, vt ſi per multas ſucceſſiones expers temperátiæ permaneat, principio fiat robuſtior, tandé verò in furorem verſa deficiat. so. Conuenit. ho. Rurſus anima pudore abundans, audacia verò fortitudinis vndique carens, ſi per multas ſimiliter generationes tranſeat, ſegnior fit quàm decet, ac demum extremo quodam torpore mergitur. soc. Id quoque ita contingere conſtat. hos. His, vt diximus, ligamentis vincire vtraque hominum genera facilè poſſumus, ſi, vt diximus, opinionem de bonis & pulchris vtraque habeant eandem. Hoc autem vnum & integrum regiæ texturæ opus eſt, vt nunquam moderatos mores ſeorſim à fortib. eſſe permittat, ſed vtraque ingenia inuicem per opinionis eiuſdem conſenſionem, per honores vituperationéſque, per alterna coniugia contexens, telam ex his leuem optiméque cohærétem efficiat, hiſque communiter ſemper ciuiles magiſtratus muneráque committat. so. Quo pacto? hoſp. Vbi vnius ſufficiet gubernatio, hominem præditum moribus vtriſque pręficiet. Vbi plurib. opus erit, vtriuſq. generis partes aliquas cómiſcebit. Téperatorum. n. principum mores cauti admodum & iuſti, & ſalutares, acri próptitudine, & vehementia quadam ad agendum idonea indigent. so. Ita de his quoque videtur. ho. Fortitudo auté in cautione, & iuſtitia illis cedit: in reb. autem agendis plurimùm antecellit. Neque verò poſſunt in ciuitate omnia bene agi priuatim & publicè, niſi ambo hæc adſint. so. Non certè. ho. Finem igitur ciuilis actionis recta complicatione contextú tunc extare dicamus, quando fortium, & temperantium ingenia cócordia amicitiáque cócilians, cómunem illorum efficit vitam: qui ſanè contextus præclariſſimus omnium eſt & optimus, alióſque inſuper oés in ciuitate tam ſeruos quàm liberos protegens, & cóplectens, hac textura ſerieque cóprehendit: atque ita dominatur, & præſidet ciuitati, vt nihil pręter mittat eorum, quę quoad fieri poteſt, beatam efficiút ciuitatem. so. Profectò nobis hoſpes regium ipſum ciuilémque virum egregiè rurſus definiſti.

Fortis naturæ conditio.

PLATONIS PROTAGORAS, vel, Sophiſtæ.

MARSILII FICINI ARGVMENTVM.

Extat apud Græcos veriſſimum de Platone dictum, Phœbum videlicet duos præcipuè filios genuiſſe, Æſculapium, & Platonem. Æſculapium quidem qui corporibus, Platonem verò qui animis mederetur. Socratem quoque Socratici omnes purgandorum gratia animorum à deo miſſum fuiſſe teſtantur. Morbus autem animi in falſis opinionib. maliſque morib. videtur conſiſtere. Tantùm verò malum ingenuis animis haud tam facilè ab aliis, quàm à ſophiſtis ſolet inferri. Profectò philoſophi ſunt qui veritatem ſtudioſè quærunt, veritatis duntaxat ipſius amore. Sophiſtæ verò opinionem affectát, ſimiliter opinionis amore. hi. n. quaſi diſciplinarum mercatores et caupones, vndique opiniones abſque delectu varias congregant, tum ad excogitandum, tum ad dicendum vtcunque libuerit pertinentes, quas deinde quaſi venales diuitib. vendant adoleſcentib. diuitiarum & inanis gloriæ gratia. Itaque nihil vnquam habent penſi, vtrum vera, vel bona, an contra, aut ipſi diſcant, aut alios doceant: ſed & confundunt, et paſſim errores effundunt quotidie plurimos, nulla prorſus rectæ elationis habita ratione, modò & diuitias cumulent, & vulgarem gloriam conſequantur. Quamobrem neceſſe eſt adoleſcentes atque viros, qui ſophiſtas ob ſapientiæ opinionem, & eloquentiæ fucum plurimi faciunt quotidie ab illis falſarum opinionum peſſimorúmque morum venena combibere. Siquidem mali mores & falſas ſequuntur opiniones, & facile ab auaris ambitioſiſque præceptorib. qui nihilominus plurimi exiſtimátur, in diſcipulos transfunduntur. Plato igitur animorum miſertus tam pronè, tam grauiter periclitantium, frequentiſſimè ſub Socratis ſui perſona maleficos, veneficóſque ſophiſtas pro virib. deteſtatur, quò videlicet homines diſcendi cupidi cantè fallaces deuitent Sirenum cantus, et noxia pocula Circes. Neque tamen inuectiuis eos manifeſtis effulminat, ne vel ipſe perturbatione vlla odióque in illos videatur adductus, vel ipſi ipſorúmque ſectatores, venenoſa in eum impudentiſſimæ linguæ tela retorqueant. Ergo partim ironia, partim riſu, ſæpe ioco, et ludo, ſæpius honeſta quadam redargutione immeritam ſophiſtis autoritatem conatur adimere. Id quidem in Sophiſta acutiſſimè perficit. Idem in Gorgia elegátiſſimè. Facetè admodum et vrbanè in Hippia. Scitè et arguté in Euthydemo. Artificioſè etiam in Protagora, ſæpéque ſimiliter. Vbique verò Sophiſtas omnia profitentes inducit iactabundos, & glorioſos, temerarios inſuper, & auaros. In principio quidé diſputationis ſatis aptos, paulatim verò ineptiores, poſtremò omnium ineptiſſimos qui nulla de re præcipuè grauiori, vel quid ſit, vel quanta, vel qualis, intelligant: cúmque profiteantur omnia, nihil eos omnino ſcire conuincit. Hactenus in omnes Plat. dialogos, in quib. Sophiſtarum commemoratio fit, præfatos eſſe ſufficiat. Pergamus iam ad Protagoram. Socrates à Diotima fatidica arté amatoriam didicit, per quam ſciebat per corporum pulchritudinem quaſi per veſtigia quædam ſagaciter venari, tum animi, tum mentis angelicæ, deique pulchritudinem, eandemque artem vbique docebat. De hac eius arte Plato, et ſæpe alibi, et in Sympoſio ac Phædro præcipuè pertractauit. Eandé in principio huius lib. ſignificauit. Idcirco ſubiunxit eum non minus amare virum quàm adoleſcentem. Ac paulò poſt ſeniores quoque amare ardétius, modò ſapientiores appareant. Poſt hæc Socrates dum Hippocr. adoleſcentem diſciplinarum auidiſſimum artificioſiſſimè monet ne temerè cuiuſlibet ſe diſciplinæ committat, non ſolùm illum, ſed et nos commonefacit, vt curam animi lógè magis quàm corporis habeamus: caueamúſque diligéter ne diſciplinis ipſum noxiis imbuamus. Eas. n. magis obeſſe animo, quàm corpori noſtro venenú. Mox quaſi pictor Sophiſtarum faſtum, vanitatémque ante oculos ponit. Demonſtrat quoque quantum iuuentus credula corú tum pompam admiretur, tum lenociniis capiatur. Deinde ad ea deſcendit quæ maximi ad vitam momenti ſunt, & quib. ſophiſtæ plurimùm gloriantur, quærens de virtute quidem omni, præcipuè verò de præcipua. s. ciuili, per quam & propria cuiuſque & familialis, et publica res ad ſummum bonum recta ratione diſponitur: quam veluti præ cæteris neceſſariam Plato in omnib. penè quærit dialogis: intereáque oſtendit hanc nullo modo à Sophiſtis eſſe petendam, ſed quodammodo à philoſophis: qui cùm verum intelligant, colántque bonum, nimirum recto ad ipſum tramite deo duce perducere poſſunt. Sed redeamus nunc ad Sophiſtam, quem non poſſe virtutem eiuſmodi, vel exemplo tradere, vel diſputatione docere ex hoc planè perſpicitur, quòd & ipſe virtutis eſt expers, et rectum diſputandi ordinem non obſeruat. Cùm. n. interrogetur Protagoras hic à Socrate vtrum virtus doceri poſſit necne, vtpote qui veræ diſſerendi artis ſit ignarus, recipit ſtatim ſe oſtenſurum virtutem poſſe doceri, antequam quid ipſa ſit, quóue in partes diuidatur, aperiat: Socrates aút tentandi Sophiſtæ gratia argumentatur eam doceri non poſſe, his penè verbis. Quando publicè de aliquo eius artis opificio cóſultatur, quæ à certis præceptorib. doceri poteſt, nullus admittitur ad conſilium, præter illos, qui artem eiuſmodi ab ipſis præceptorib. didicerunt, ipſique exercuerunt. Quando verò de pu-

blicis

blicis reb. quæ ad virtutem ciuilem ſpectant deliberatur, omnes fermè ſimiliter admittuntur, neque ab vllo quærunt virum, et à quo, et quando peritiam ciuilem acceperit, quaſi omnes intelligant eam certis in ſcholis diſci non poſſe. Præterea ſi ab altero alteri traderetur, præcipuè viri in ea clariſſimi rem hanc tam precioſam ſæpe ſuis hereditario quodam iure relinquerent. Ad hæc Protagoras longis probat ambagib. doceri poſſe virtutem. In quib. notanda quædam priſcorum refert myſteria. Decet n. quãuis Sophiſta ſit, nonnulla etiam legiſſe bona: et cùm prolixè loquatur apud Plat. vtilia quædam adducere. Tradunt theologi veteres, ſub terra quondam animalia latuiſſe, id eſt in prima mundi materia rerum ſemina præfuiſſe. Præterea Iouem, id eſt deum mundi opificem per ſequentes deos, hoc eſt per ſtellas, animalia ex elementis compoſuiſſe. Deos autem miniſterio dæmonum animalia inſtrumentis adminiculiſque ad vitam neceſſariis armaviſſe, ea videlicet ratione, vt Prometheus, qui dæmonum ſublimium ordinẽ ſignificat, amaret homines: Epimetheus autem, qui inferiorum dæmonum refert exercitum, bruta fulciret, neque id quidem iniuria: ſiquidem altiores dæmones, naturæ incorporeæ atque rationali, humiliores autem corporeæ irrationalique potius fauent. Quantum verò Epimetheus inferiorque natura in his quæ ad corpus pertinẽt ſauit brutis, tantum Prometheus prouidentiáque ſuperior in iis quæ ad animum ſpectant hominib. cõſuluiſſe videtur. Cùm n. artis tribuit rationẽ, artificioſum omnium quæ natura beſtiis dederat, exhibuit fabrum. Accepit autem artem ipſam vnà cum igne ab officina Mineruæ atque Vulcani. Minerua quidem in arte ingenium, Vulcanus autem efficaciam continet: ignis denique inſtrumentũ. Gemina verò hæc numina, Minerua Vulcanuſque, primò quidem in ipſis artium ideis excogitantur. Deinde in Mercurij Martiſque virtutib. Poſtremò in dæmonib. gubernatorib. artium. Ab his igitur omnib. Prometheus rationalis animæ gubernator in hominẽ traiecit artis induſtriam. Quoniam verò diuinum id extitit donum, ſtatim ob ipſam cum ſuperis cognationem homo veneratus eſt deum antequam vel loqueretur, vel artes aliquas exerceret: quippe cùm diuinum munus ob mirificam eius potentiam prius erigat in diuina quàm porrigat per humana: Prometheum verò ob id munus dolore affectum, ſignificat dæmonicũ ipſum curatorem noſtrum, in quo & affectus eſſe poſſunt, miſericordia quadam erga nos affici, conſiderantem nos ob ipſum rationis munus ab eo vel datum, vel potius excitatum, tantò miſerabiliorem vitam in terris quàm beſtiam agere, quãtò magis ſolicitã atque inexplicabilem. Quod quidem Pythagoras animaduertẽs, Epimetheum quantum ad hoc ipſum ſpectat, Prometheo antepoſuit. Id autem illi quodam modo ſimile videtur eſſe, Pœnitet me feciſſe hominem. Proinde memento hominem hic quẽadmodum et apud Moyſen ex terra & poſtremo creatum. Item more quaſi Moſaico mundum initium habuiſſe. Sed de his aliàs. Per eundem Prometheum in Philebo dicitur datum eſſe nobis à diis diſſerendi artem vnà cum igne. Ars n. diſſerendi, vbi vniuerſalia in particularia diuidit, proceſſum rerum à ſuperiorib. repræſentat. vbi particularia viciſſim in vniuerſalia ritè reſoluit, cõuerſionem rerum ad ſuperiora deſignat: vbi definit & vbi demonſtrat, exiſtentiam rerum oſtendit: ibi quidem in ſe ipſis, hic autem ab aliis dependentium. Ideo diſſerendi facultas diuinum eſt donum, cum diuinum vniuerſi ordinem referat. Cum igne verò data dicitur, quia ignis ſimiliter diuidit, reſoluit, definit, atque demonſtrat. Item quia rationalis facultas ignis inſtar illuminat intellectum, accendit voluntatem, & vtrunque eleuat ad ſublimia. Quod autem traditur, Prometheum ciuilem virtutem ſaluti hominum penitus neceſſariam largiri non potuiſſe, propterea ꝙ virtus eiuſmodi penes Iouem ſit, quò Prometheo non licet aſcendere, ea ratione intelligendum eſt, quia ciuilis virtutis officium eſt non ſolùm reb. humanis, ſed etiam artib. imperare, ſingulaſque cum ſingulis ordinare, cũctas denique in communem omnium formam dirigere. Idem verò officium Iouis ipſius eſt in vniuerſo, quod in hominum genere apparet ſcientiæ ciuilis officium. Quamobrem non iniuria ad Iouem ipſum ſpectat hæc nobis ex alto largiri. Vniuerſalis n. virtus ad vniuerſalem Iouis pertinet prouidentiam. Prouidentia verò dæmonum particularis eſt, et anguſta, ideóque in Iouis arcem nequit aſcendere: cùm anguſtior humiliórque prouidentia, ampliſſimam eminentiſſimamque æquare non valeat. Iupiter igitur per Mercurium, id eſt per angelum diuinæ voluntatis interpretem, ciuilis ſcientiæ leges, id eſt voluntatis ſuæ decreta ad humanæ ſocietatis generiſque ſalutẽ ſpectantia mentib. noſtris inſcribit: inſcribit inquam, et ab initio, quod Timæus apertè docet, et quotidie per angelos diuinam nobis voluntatem interpretantes. Vnde intimus in nobis præſidet iudex inextinguibile rationis lumen rectum veri falſique et boni malique examen ineuitabilis conſcientiæ ſtimulus. Per hanc deus infuſam omnib. legem omnes ita fermè ad commune dirigit bonum, vt omnes flammas leuitate erigit ad ſuperna. Ab hac vtique ingenita lege lex deinde ſcripta ducit originem. Quod quidem in ipſo libri legum exordio Plato aperuit dicens, non ab homine, ſed ab ipſo deo leges initium habuiſſe. Sed vt ad præſentem dialog. redeamus, ſubiungit Iouem per Mercurium condidiſſe legem, qua iubeantur omnes ciuilitatis eſſe participes: quippe cùm hæc ſola ſit vinculum ciuitatis, ipſamque ciuitatem iuſtitia & pudore conſtantem ait ad omnes cœlitus demiſiſſe, eo videlicet pacto, vt quicunque poſthac virtutis huius omnino expers deprehenſus fuerit, tanquam ciuitatis peſtis vltimo afficiatur ſupplicio. Quem verò primò appellauit pudorem, deinde temperantiam nominauit. Eſt n. pudor ingenitus temperantiæ fundamentum. Temperantia quidem in ciuib. proprios cuiuſque moderatur affectus, geſtuſque componit. Iuſtitia verò actus cuiuſque conducentes ad alios dirigit. Memento verò ciuilitatem in perſona priuata his ferè duob. eſſe contentam, ſed in publica ex Platonis mente his adhibendam eſſe prudentiam. Atque id quidem penè ſatis in pace fuerit: in bello autem fortitudinem adhibeto, atque ita ciuilitatis erit abſoluta deſcriptio. Poſt hæc autem confirmat Protagoras à communi hominum ſententia virtutis huius participes omnes eſſe debere, propterea quòd ſi quis iniuſtitiam ſuam palam fateatur, vulgò inſanus habebitur: quaſi omnes exiſtiment tam neceſſariam communem ciuitati iuſtitiam, vt etiam ſi quis non habeat, ſaltem habere eam debeat ſimulare. Cùm verò oſtenderit hactenus ciuilem virtutem eſſe omnibus maximè omnium neceſſariam, eiuſque affectum quendam ſiue fomitem ſemenque ab initio diuinitus nobis infuſum, demonſtrare deinceps aggreditur virtutem ciuilem, imò et alias (omnes n. illa complectitur) neque natura, neque caſu abſolutum firmúmque habitum ſortiri poſſe, ſed doctrina duntaxat et conſuetudine eius habitum cõparari. Ad id verò primò rationem affert, oſtendentem homines non ſolere aliquem ob ea quæ vel natura, vel caſu fiunt probare vnquam, vel improbare: actiones autem virtutis aut vitij laudare ſemper aut vituperare. Deinde pueritiæ adoleſcentiæque educationẽ ſub domeſticis, grammaticis, muſicis, gymnaſticis legibus, ordine quodam longo diſponit, oſtendens totam vitæ inſtitutionem ad id obnixè contendere, vt declinentur vitia, virtutes poſſideantur: quaſi neq; vitia, neque virtutes, vel fortuna, vel fato, ſed arbitrio, et exercitatione proueniant. Interea priſcorum perſtringit ſententiam de vitiis puniendis conſideratione dignam, videlicet neminem quia deliquerit, ſed ne vel ipſe vlterius, vel alius eius exemplo delinquat, puniendum eſſe: reſpondétque ad illa quæ obiecerat Socrates. Nos autem ex omnib. quæ hactenus diſputata ſunt, auream illam priſcorum ſententiam tenebimus alta mente repoſtam: Primò quidem deum ipſum vitæ ſalutique noſtræ omnib. vndique modis prouidere atque conſulere. Deinde ciuilem virtutem donum eſſe diuinum, ne quis fortè confidat ſe abſque diuina gratia remp. rectè feliciterque gubernaturum. Id n. in Legib. et alibi Plato confirmans ait: quẽadmodum beſtiæ multæ ab vna niſi ſub humano paſtore rectè duci non poſſunt, ita neq; homines multi feliciter ab vno quodam rege, niſi & vnus regatur à deo. Ideóque regendi facultatem non aliunde quàm à deo haberi in Theage & Menone probat. Protagoras verò ſophiſta quid velit, ipſe viderit. Denique quàm neceſſaria ſit inuiolata iuſtitia miſſa cœlitus, meminerimus, ſi aures aſſiduè noſtras priſcorum voces illæ circumſonent: Mortales quondam miſeri antequam ciuilitas cœlitus mitteretur, neque ſegregati viuere poterant, quin paſſim laniarentur à feris, neque iterum congregati, quin à ſe inuicem lacerarentur. Itaque ſalutem nobis quam cunctæ ſimul artes præſtare non potuerunt, ſola tandem iuſtitia præſtitit. Poſt hæc Socrates ne Sophiſta propter nonnulla quæ ab aliis accepta narrauerat bona, admirationi ſit audientib. ironica quadam, et vrbana et artificioſa redarguendi ratione reddit illum præſentib. deridendũ. Interrogat n. poſtquàm de virtute tam magnificè fuerat elocutus, vtrum vna ſit tantùm virtus, an plures. Præterea ſi plures, vtrum ſint partes vnius, nécne. Rurſus ſi partes, nunquid ſimiles ſibi inuicem atque toti, an vtrinque diſſimiles. Ad hæc Protagoras neque rectè ſcit reſpondere, neque definire aut partiri virtutes, neque diſtinguere, qua ratione ſimiles ſint, & qua diſſimiles, neque

quod

quod in diſputãdo turpiſſimũ eſt euitare, quin ad id facilè deducatur, vt ſæpe ſibiipſi repugnet. Tandem verò cùm ob ignorantiam reſpondendi inciperet Protagoras tergiuerſari, ideoq; Socrates abiturum ſe ſimularet, ab auditorib. Sophiſta ad diſſerendum eſt reuocatus. In qua quidem altercatione Prodici primũ Sophiſtæ ſuperſtitioſa circa vocabula curioſitas demonſtratur, deinde Hippiæ quoque Sophiſtæ oſtentatio in cócionando timidior. Poſtremò Protagoras reuocatus ad diſputandum, importunè nimium, & ineptè in carmina poeſimque digreditur, interrogãs Socratẽ de quadam Simonidis poetæ ſententia, quam & ipſe minimè intelligere à Socrate mox conuincitur, mentem Simonidis exponẽte, quaſi dixerit, virum bonum fieri quidem eſſe difficile, perſeuerare autem impoſſibile. Hic audies priſcorũ ſapientiam verbis quàm pauciſſimis fuiſſe contentam atque poſſe breuib. multa cõplecti, viri abſolutè docti opus eſſe. Item neminẽ mala turpiáq; ſponte committere, ſed ignorantia. Deniq; vbi dialectico more diſſeritur, poetica reſpuenda. His actis iterũ Sophiſta tergiuerſatur, atq; vix à præſentib. reuocatur. Tunc Socrates ad priorẽ de virtute diſputationẽ regreditur, vtrũ multæ ſint virtutis vnius partes, & quã inuicẽ ratione ſe habeant. Protagoras aũt iterũ labitur, affirmans alias inter ſe virtutes eſſe ſimillimas, quod in ſuperiorib. nõ admiſerat: item fortitudinẽ ab aliis longiſſimè ſeparans, conſentienſq; homines abſq; prudentia cæteriſq; virtutib. fortes eſſe poſſe. Qua in re ſibimet repugnare deinde compellitur, conſiteriq; non ſolum fortitudinẽ, ſed neq; etiã virtutes vllas abſq; prudẽtia poſſe conſiſtere. Tũ verò de bono, & malo multa tractatur. Siquidem prudentia eſt ſcientia eligendi boni, maliq; vitandi. Ambigitur aũt vtrum bonũ malumq; idem ſit penitus quod & voluptas atq; dolor. Neq; affirmatur id quidẽ omnino, neq; manifeſtè omnino negatur. De hoc n. in Gorgia Philebóq;, & alibi, omnino verò probatur prudentiã ipſam in qua & finis vitæ cognitio, & viarũ ad hunc cõferentium cõſiſtit electio, moralium virtutum eſſe principẽ atq; ducem: idq; vſq; adeò aſſeritur, vt virtutes quaſi ſcientiæ, id eſt prudentiæ quædã videantur eſſe, vitia verò inſcitiæ, ſcilicet imprudentiæ quædã. Additur deinde peccata omnia ab ignorantia proficiſci, neq; vllũ aliquando eligere mala, niſi deceptũ imagine boni: neq; fugiturum bona, niſi imagine quadã mali perterritũ. Siquis verò dixerit hominẽ bona diſcernentẽ atq; mala, ab illis tamẽ diuerti, ad hæc contrà conuerti, propterea ꝙ à voluptate vel affectu ſenſuum alio ſuperetur, Socrates id negabit, aſſerens idipſũ quod ab affectu ſuperari dicitur, nihil eſſe aliud quàm inſcitiam, ſcientiam verò omnium quæ in nobis, & circa nos ſunt, potiſſimum eſſe, neq; ab vlla re vnquam ſuperari poſſe. Denique concludit ſcientia plurimum, imò totum ad virtutem beatitudinemque conferre, ignorantiam verò pariter ad contraria. Iterũmque Protagoram corripit, quòd & ſibimet contradixerit, & ordine vſus præpoſtero fuerit. Siquidem antequàm quid ſit virtus definiat, partiri eam aggreditur, & virum doceri valeat diſputat. Simulat quinetiam Socrates ſe quoque in repugnantiam eſſe deductum, ex eo duntaxat ꝙ Sophiſtam ſecutus fuerit aberrantem, admonetq; vt Promethei prouidẽtiam potius quàm Epimethei properantiam in omni vita pro viribus imitemur.

FAMILIARIS, SOCRATES, HIPPOCRATES, PROTAGORAS, ALCIBIADES, Callias, Critias, Prodicus, Hippias.

VNdenam, ô Socrates, prodis? An videlicet à venatione illa redis ad quam Alcibiadis pulchritudo prouocare te ſolet? Nam nuper contẽplanti mihi viſus eſt pulcher vir, iam vir inquã, qui poſſit ſcilicet inter nos ipſos cenſeri, vt puta cui per genas plurima lanugo iã ſerpit. SO. Eſto, quid tum? An non probas Homerum, qui, gratiſſima eſt, inquit, primę lanuginis ætas? Eam verò nunc Alcibiades agit. FA. At in præſentia nũquid ab illo prodis? & quomodo erga te nunc affectus eſt adoleſcens? SOCR. Bene quidem, hodie præſertim mihi viſus eſt, nam mihi ſæpe hodie in dicendo ſuccurrit, & ab illo nunc venio. Ac mirabile tibi quiddam referam, præſentem illum minimè intuebar, & aliò intendens ad eum vix aduertebam. FAMI. Quidnam tanti fuit, vt te ab illo diuerteret? neque enim formoſior vllus è noſtris ciuibus adeſſe poterat. SOC. Imò aderat quidam admodum pulchrior. FA. Quid ais? ciuiſne? an peregrinus? SO. Peregrinus. FA. Cuiàs? SO. Abderites. FA. Nunquid adeò inſigni forma præditus tibi viſus eſt peregrinus ille, vt Cliniæ filio formoſior tibi viſus ſit? SO. Quid prohibet, ô beate, quo minus quod ſapientius eſt, ſit & pulchrius? FA. An fortè à ſapientis cuiuſdam colloquio venis? SO. Sapientiſſimi profectò omnium noſtrę ætatis hominum, ſi modo ſapientiſſimus tibi aliorum omnium Protagoras eſſe videtur. FAM. En quid ais? nunquid huc acceſſit Protagoras? SO. Nudiuſtertius. FA. An modò cum illo fuiſti? SO. Modò, & multa locutus ſum, audiui etiam multa. FA. Non tu illa nobis refers, niſi quid prohibet? Sedere hic licet. Tibi quidem puer iſte cedet. SO. Referam equidem, & gratiam inſuper ſi audieris, habebo. FA. Et nos tibi, ſi dicas. SOC. Duplex igitur erit gratia. Audite igitur.

Occaſio dialogi.

Superiori nocte ante lucis exortum Hippocrates Apollodori filius frater Phaſonis oſtium meum baculo vehementer pulſauit: & cùm oſtium aliquis aperuiſſet, repente ingreſſus eſt properans & magna voce clamitans, Dormis, ô Socrates, an vigilas? Ego autem eius voce, Hippocrates hic eſt, inquam. O Hippocrates nunquid noui? Nihil, inquit, niſi gratum nunciaturus aduenio. Optimè, inquam. Sed quid iſtud? quæ te huc cauſa appulit? Protagoras venit, & & prope me diuertit. Tum ego, ille iampridem venit, tu verò modò audiſti? Veſperi profectò, inquit ille: ſcabellúmque in tenebris manu contrectans ad pedes meos ſubſedit, adiecitque, heſterno veſperi ſerò admodum ex Oenoe reuerſus: puer enim Satyrus à me fugerat: cúmque perſequi me illum ſignificare tibi vellem, alio quodam interueniente oblitus ſum. At cum veniſſem, cœnatique eſſemus, & ſomno nos dare vellemus, tunc primum nunciat frater veniſſe Protagoram. Ilico ad te properare tentaui, ſed intempeſta nox detinuit. Somno autem experrectus laboréque leuatus, mox ad te huc aduentaui. Ego verò viri magnanimitatem ſtuporémque animaduertens. Quid hoc ad te, inquam? Num aliqua te iniuria Protagoras afficit? Tum ille ſubridens, ſanè per deos, ô Socrates, propterea quòd ſolus ſit ſapiens, me verò non efficiat ſapientem. SO. Imò certè & te ſapientem reddet, ſi mercede illi oblata perſuaſeris. HIP. O Iupiter atque cæteri dij, neque meis neque amicorum rebus parcerem, modò id me conſecuturum conſiderem: atque idcirco te nunc adeo, vt apud eum pro me intercedas. Ego enim & iunior ſum, & Protagoram nunquàm nec vidi nec audiui: puer enim tunc eram cum huc primum acceſſit. Virum quidem hunc omnes, ô Socrates, laudant, & in dicendo ſapientiſſimum ferunt. Sed cur non properamus ad eum, vt domi illum conueniamus? Diuertit ſanè, vt audiui, apud Calliam Hipponici filium. Eamus iam. SO. Nondum, ô bone vir, inquam, illuc eundum. Nam adhuc ſummum manè eſt. Sed eamus ad aulam, vbi deambulabimus quoad aurora luceſcat, poſteà Proragoram ipſum adibimus: etenim vel plurimũ Protagoras domi verſatur. Quapropter confide, domi náque illum comperiemus. His dictis ſurreximus, & in aulam profecti ſumus: ac volẽs ipſe fiduciæ eius periculum facere, intuitus ſum diligenter, atque ita interrogaui. Dic age, ô Hippocrates, ad Protagoram nunc vis adire, mercedem pro te illi daturus? ad qualem hominem vadis? & ipſe qualis ex eo vir euaſurus? Quemadmodũ ſi ad Hippocratem tibi

cognominem Coum illũ Æſculapij ſtirpe natũ proficiſci velles, pro te mercedem erogaturus, & aliquis quęreret, Dic mihi, ô Hippocrates, mercedem Hippocrati dabis? Qualinam homini, & cuius ratione? quid reſponderes? HIP. Vt medico. SO. Qualis & ipſe futurus, id eſt cuius gratia? HIP. Vt medicus euaſurus. SO. Sin aũt aut Polycletum Argiuum, aut Phidiam Athenienſem adires mercede pro te illis oblata, & aliquis percontaretur qualibus hominibus, & qua ratione Polycleto, & Phidiæ argentum offers? quid ad hæc? HIP. Tanquam ſculptorib. SO. Tu verò qualis homo futurus? HIP. Sculptor videlicet. SOC. Attende obſecro, ad Protagorã nunc ego ac tu proficiſcimur, & argentum tui gratia dare tibi parati ſumus, ſi modò pecuniæ noſtræ ſufficient & ſi impetrare licet: ſin minus, amicorum inſuper pecunias erogabimus. Si quis ergo nos ad hæc adeò properantes interroget. Dicite mihi quæſo, ô Socrates, & Hippocrates, qualinam homini, & qua ratione Protagoræ pecunias tribuere cogitatis: quid illi reſponderemus? Quódnam potiſſimum Protagorę cognomentum audiuimus? Phidiam quidem ſculptorem nominãt, Homerũ verò poetam. Protagoram aũt quemnam? HIP. Sophiſtam, ô Socrates, virum hunc appellant. SO. Ergo tanquam ad ſophiſtam mercede conducendum pergimus? HIP. Maximè. SO. Si quiſpiam te interroget qua mente, & qualis euaſurus ipſe Protagoram adeas, quid ad illum? Hic Hippocrates erubuit, iam enim aurora pauliſper illuxerat, quo vultus eius patere poterat, reſpondit deinde. HIP. Vt ſupradicta concludunt, profectò tanquam ſophiſta & ipſe futurus. SOC. Te verò per deos non pudet inter Græcos Sophiſtam præbere? HIP. Vehementer, ô Socrates, ſi quod ſentio proferendum eſt. SO. Sed.n. vide, ô Hippocrates, ne fortè aliò tendat tuum hoc Protagoricę artis ſtudium, quàm vt Sophiſta efficiaris. Quemadmodum grammatici ludum citharœdique atque gymnaſtici non artis ipſius exercendæ gratia frequentaſti, ſed quadam potius auiditate diſcendi, vt priuatum ac liberũ hominem decet. HIP. Talis omnino ſtudij mei apud Protagoram ratio futura videtur. SO. Sciſne quid nunc facturus ſis? an te fugit? HIP. Qua de re? SO. Animi tui curam viro, vt ais, ſophiſtæ es commiſſurus. Quid autem ſophiſta ſit ſi ſcias, ſummopere admirabor. Quod ſi ignoras, neſcis quale ſit iſtud, bonúmne an malum, cui operam impendere ſtudes. HIP. Scire equidem arbitror. SO. Dic ergo, quid ſophiſtam eſſe cenſes? HIP. Arbitror eſſe hunc vt nomen ſignificat, qui res ad ſapientiam pertinentes intelligit. SO. Idem quoque de pictoribus ac fabris licet dicere, eos eſſe videlicet qui res ad ſapientiam pertinentes intelligunt. Verùm ſi quis de pictoribus peteret, ad quarum rerum ſapientiam, reſponderemus vtique ad efficiendarum imaginum ſapientiam, ſimilitérque de cæteris. Et ſi eodẽ modo de ſophiſta interrogaremur, qualem eius ſapientiam eſſe reſponderemus? cuiúſue artis præceptorem? HIP. Præceptorem, ô Socrates, eloquentiæ, facultatiſque dicendi SO. Verè ſic forſitan diceremus, non tamen ſufficienter. Reſponſio enim illa interrogationem aliam exigit, quibúſnam de rebus dicendi peritos ſophiſta homines reddat. Cithariſta nempe iiſdem dicẽdi aptos facit, in quibus & eruditos, in pulſanda videlicet cithara, nónne? HIP. Certè. SO. At verò ſophiſta quam dicendi facultatem prȩſtat? quibus de rebus? patet quòd de his quæ intelligit. HIP. Veriſimile id quidem. SO. Quid ergo iſtud eſt, quod & ipſe Sophiſta intelligit, & alios docet? HIP. Ignoro Hercle. SOC. An non vides quanto diſcrimini animum tuum ſubdas? nunquid ſi corpus tuum eidem diſcrimini ſuppoſiturus eſſes, quo vel in melius verti, vel in deterius poſſet, non prius alicui tantum de te periculum facturo committeres, quàm diligenter conſideraſſes, committendúmne ſit an non: amicos quinetiam, & propinquos diu de hoc ipſo conſuluiſſes? Cũ verò animum tuum pluris facias quàm corpus, & ex eius vel morbo, vel integritate tua omnia contingat vel malè, vel benè habere, committendus ſit an non huic hoſpiti animus, nec patrem, nec fratrem, neque quenquam noſtrûm, qui tibi amici ac familiares ſumus, conſuluiſti. Sed cùm heſterno veſperi aduentum illius audiueris, ad eum ſummo mane properas, nullo de hoc conſilio habito, credere teipſum illi debeas nécne. Imò & tuas omnes, & amicorum pecunias erogare paratus es, quaſi iam cognoueris omnino eſſe Protagoræ adhærendum, quem neque vidiſti vnquam, vt ais, neque es allocutus. Sophiſtam vocas illum, & quid ſophiſta ſit apertè neſcis, cui teipſum es dediturus. HIP. Vera loqui videris, ô Socrates. SO. Nónne ſophiſta eſt, ô Hippocrates mercator quidã, & caupo mercium quorundam quibus animus alitur? HIP. Talis mihi ſanè videtur: verum quibus alitur animus? SO. Diſciplinis, ſed cauendum eſt, ô amice, ne dum laudat ſophiſta quæ vendit, nos decipiat, vt faciunt qui corporis epulas vendunt, mercatores quidẽ & caupones. Laudant illi quidem ſua omnia, neque intelligunt vtrum ſalubria ſint an noxia corpori quæ vendunt, idque ignorant & illi qui emunt, niſi fortè illorum aliquis medicus ſit, aut gymnaſticus. Haud ſecus illi qui diſciplinas varias per vrbes venales circunferunt, & cauponantes eis qui emere cupiunt, laudant omnia quæ vendunt. Ac fortaſſis eorum nonnulli ignorant ſępe quid vtile animo ſit, quídue inutile ex his quę vendunt: ſimiliter quoque qui ab illis emunt, niſi illorum aliquis ſit animi medicus. Si ergo intelligis ipſe quid ex his proſit, quídue obſit, tutò emere diſciplinas & à Protagora, & ab alio quouis potes. Alioquin caue, ô beate adoleſcẽs, ne in ſummum iacturæ diſcrimen quæ tibi chariſſima ſunt, deducas. Nam longè grauius periculum eſt in diſciplinis quàm in cibis emendis. Etenim qui à caupone, aut mercatore eſculenta emit & poculenta, poteſt antequam his veſcatur, in aliis quibuſdam vaſculis illa domum deferre, ibiq; depoſita diligenter examinare, & aduocato aliquo iſtarum rerum perito, quid edendum bibendúmue ſit, quid nõ, quantúmque, & quando, deliberare, quamobrem haud graue eſt in emendo periculum. Diſciplinas aũt non licet alio in vaſe trãsferre, ſed neceſſe eſt, vt qui emit eas animo capiat, & relicto pretio abeat, intra ſe ferens, vel inquinatus iam, vel ad meliora prouectus. Hæc itaque cum ſeniorib. vtroq; noſtrum diſcutiamus, iuniores nãque nos ſumus quã exigat tantę rei iudicium. In præſentia tamen pergamus quò cœpimus, virúmq; hunc audiamus: quo audito cum aliis cõmunicabimus. Neque.n. Protagoras ibi ſolus adeſt, ſed etiam Elienſis Hippias, & Prodicus, vt arbitror, Chius, aliiq; permulti viri, & admodum ſapientes. Placuerunt hæc nobis, atque perreximus. Et ingreſſi veſtibulum ſermonem quendam in quem inter eundum fortè incideramus, tractauimus. Qui ne imperfectus relinqueretur, in veſtibulo colloquentes eò progreſſi ſumus, dum diſputando nobis conueni

Longè grauius periculum in diſciplinis, quàm in cibis emendis.

ueniret. Audiuit aũt vt arbitror, nos Eunuchus quidam ianitor, ſed propter ſophiſtarum iſtuc frequentiam veniẽtib. iraſcebatur, pulſauimus, aperuit. cùm nos vidiſſet, Sunt, inquit, quidam: haud ocium illi, ſimúlque vtriſq; manib. nixus oſtium clauſit. Pulſauimus iterum, ſed ille clauſis forib. non auditis, inquit, otium illi non eſſe? O bone vir, inquam, neq; ad Calliam venimus, neque ſophiſtæ ſumus: ſed confide, Protagora indigemus, videre illum cupimus. Hoc nunciato vix tandem fores patefecit. Ingreſſi, Protagoram offendimus in veſtibulo porticus deambulatem. Sequebatur eum multi, hinc quidem Callias Hipponici filius, & germanus eius ex matre Paralus Pericle natus, & Charmides Glauconis: inde verò alter Periclis filius Xanthippus, & Philippides Philomeli, & antimirus Mendeus, qui inter omnes Protagoræ auditores inſignior habebatur, diſcebátque ea mente facultatem illam, vt & ipſe ſophiſta futurus eadem quandoque profiteretur. A tergo pręterea ſequebantur alij auſcultantes Protagoram, quorum plurimi peregrini eſſe videbantur, quos ex ſingulis vrbibus per quas circunuagatur, ille congregat, mulcens eos voce tanquam Orpheus quidam, & alliciẽs. Illi verò vocem paſſim deliniti ſequuntur. Aderant & noſtrates quidam in eo choro. Hunc ego chorum cùm contemplarer, ordo me illius mirificè oblectabat. Diligenti ſiquidem cautione ſinguli obſeruabant, ne paſſu Protagoram anteirent. Sed cùm retrò pedẽ verteret, pediſſequi auditores aptè nimium, & in circulum vtrinque diuiſi, ita cedebant, vt poſteri ſemper eſſent. Hunc pòſt vidi, vt verbis Homeri loquar, Hippiam Elienſem in aduerſo porticus veſtibulo in throno ſedentẽ. Circa quem per ſubſellia nonnulli ſedebant, Eryximachus Acumeni filius, Phædrúſque Myrrhinuſius, Andron Androtione genitus, aliíque nonnulli partim ciues, partim etiam peregrini: qui de rebus naturæ ſublimibus, aſtrorúmque progreſſibus interrogare Hippiam videbantur, ille autem in throno ſedens dubitationes ſingulis enodabat. Vidi præterea Tatalum: Aderat porrò & Prodicus Ceus, qui in tabernaculum quoddam ſeceſſerat, quo pro penu iam antea Hipponicus vti conſueuerat: ſed vt omnis confluentium hoſpitum turba exciperetur, angulum illum quoque extractis obſoniis Callias hoſpitibus habitandum dederat. Prodicus igitur villoſis ſtramentis, & quidem multis, vt videbatur, inuolutus, iſtic adhuc recumbebat. Sedibus autem illi proximis conſidebant. Pauſanias Ceramenſis, & penes eum adoleſcentulus quidam optimo, vt mihi quidem videtur, ingenio & generoſa indole præditus, nomine vt audiui Agathon, neque mirum videri debet ſi Pauſaniæ ſit ab amoribus, erat ibidem & Adimantus vterque, tum Cepidis, tum Leucolophi filius, alíique permulti. Quæ inter ſe diſceptarent haud ſatis percipere foris potui, quanquam vehemẽter audire Prodicum affectabam. Sapientiſſimus.n. diuinúſque vir mihi eſſe videtur, ſed ſonitus quidam ex vocis ipſius grauitate ſub fornice continuè reuolutus, verba ſingula confundebat. Eueſtigiò poſt ingreſſum noſtrũ intrauit Alcibiades, vt ais ipſe, pulcher, & ego credo, & Critias Callæſchri filius. Nos autem cùm ingreſſi de quibuſdam vnà diſſeruiſſemus, eáque eſſemus ſpectacula contemplati, acceſſimus ad Protagoram. Deinde, ô Protagora, inquam, certa de cauſa ad te ego & Hippocrates huc venimus. PRO. Nunquid ſeorſum ab aliis mecum loqui vultis? an coram omnibus? SOC. Nobis quidem perinde eſt, ſed cùm audieris quam ob cauſam venimus, ipſe videris. PR. Quid ergo iſtud eſt, cuius gratia huc acceſſiſtis? SO. Hippocrates hic noſtras eſt Apollodori filius nobili atque felici genere ortus. Ipſe verò cum æqualibus ſuis de virtute contendit, æmulatione concitus, cupitque in republica vir illuſtris euadere, atq; huius rei compotem fore ſe ſperat conſuetudine tua. Vide vtrum de hoc ſolos tecum, an coram aliis conſultare nos deceat? PR. Rectè mihi, ô Socrates, conſulis: prudenti nanque cautione indiget peregrinus is, qui amplas vrbes perluſtrans claris vbique iuuenibus perſuadet, vt relicta aliorum omnium tam ſuorum, quàm alienigenarum, tam ſenum quàm iuuenum conſuetudine, ſibi ſoli adhæreant, tanquam ipſius conſuetudine præſtantiores aliis omnibus euaſuri: inuidiæ nanque aduerſum eum inſurgunt, multæque maleuolentiæ & inſidię. Ego verò artem ſophiſticam antiquam eſſe aio, priſcos autem viros in ea peritos inuidiam hãc offenſionémque veritos aliarum artium ſpecie diſſimulaſſe, partim quidem poematis ſpecie, vt Homerus fecit, & Heſiodus, & Simonides, partim verò ſub ſacrorum oraculorúmque appellatione, vt Orpheus, & Muſæus, eorúmq; etiam ſectatores. Audiui præterea nonnullos eam artem appellaſſe gymnaſticam, quod Iccus Tarentinus feciſſe videtur, & qui adhuc ſupereſt ſophiſta nullo inferior Selybrianus Herodicus, qui priſca origine genus à Megarenſib. ducit. Agathocles quinetiam veſter, qui magnus eſt ſophiſta, & Pythoclides Ceus, aliique permulti ſub muſicæ artis velamine ſophiſticam facultatem occuluerunt. Hi omnes, ſicut dictum eſt, ob deuitandam inuidiam his artibus pro velamentis vſi ſunt. Ego autem ab his omnibus in hoc diſſentio, neque conducere verſutias iſtas exiſtimo. Neque enim voti compotes eos fieri arbitror. Nam viri in ciuitate præſtantes diſſimulationes eiuſmodi omnes intelligunt. Vulgus autem quodammodo non aduertit, ſed ea laudat quæ ipſi prædicant. Subterfugiendi verò ſtudium iſtud cum non aſſequitur quod molitur, inertem indicat fugientem, & aduertentes homines reddit infenſiores. Exiſtimant enim præter cætera hunc verſutum ſeductorémque eſſe: ego igitur contrariam quandam viam ſum ingreſſus. Confiteor me eſſe ſophiſtam, alióſque docere, & hac ingenua confeſſione tutius quàm diſſimulatione illa vitari inuidiam cenſeo. Aliis pręterea rationibus mihi proſpexi, vt nihil mali, adiuuante, deo ob ſophiſticę profeſſionem ſim paſſus, licet multos annos facultatem hanc exercuerim. Sum equidem grandis natu, & cuiuſque veſtrûm ætate pater eſſe poſſem. Quamobrem gratiſſimum mihi erit, ſi de iis mecum, audientibus omnibus qui intus ſunt, verba facere velitis. Hic ego eum ſuſpicatus oſtentare & iactare ſe apud Prodicum & Hippiam velle, quòd eius ſapientiæ auiditate inflammati ad eum audiendum profecti eſſemus, Cur non inquam Prodicum atque Hippiam, & eos qui hos comitantur, huc aduocamus, vt & ipſi nos audiant? PROT. Aduocemus. SOC. Vultis igitur, Callias inquit, ſedes hic paremus, vt diſſeratis ſedentes? Conſenſimus omnes. Læti autem nos omnes, quippe viros ſapientes audituri, ſcamna vnuſquiſque appræhendimus, & iuxta Hippiam confeſtim apparauimus. Ibi enim plurima erant ſubſellia. Interim Callias & Alcibiades veniunt, Prodicúmque, & qui cum eo iſtic erant, ſecum ad-

Defenſio artis ſophiſticæ.

Apparentes rationes.

ducentes.Poſtq̃uàm igitur conſedimus omnes, Repete, ô Socrates, inquit Protagoras his præſentibus quę me paulò antè pro adoleſcente hoc obſecrabas. Eodem igitur, inquam, exordio quo ſuprà vtamur. Hippocrates hic adhærere tibi vehementer exoptat: verùm quidnam ſit ex hac conſuetudine tua reportaturus, libenter audiret. Hæc noſtra erat oratio. PROT. O adoleſcens, nunquam accedes ad me, quin abeas doctior, ſingulíſque diebus amplius ampliúſque proficies. SO. Haud mirum hoc, ô Protagora: ſic enim conuenit: quandoquidē & tu tam grandis natu, támque ſapiens, ſi quæ neſcis ab aliquo diſceres, præſtantior abires. At verò non id duntaxat exquirimus: Sed perinde ac ſi Hippocrates hic mutata ſententia verſari cum adoleſcente hoc, nuper huc profecto Zeuxippo cuperet Heracleti filio, cúmque eodem quo nunc te pacto aggreſſus, eadem ex illo quæ ex te audiret, videlicet pulchrè apud ſe quotídie profecturum eſſe: Zeuxippū roget, qua potiſſimum in re profecturus ſit, reſpondeat vtique, in arte pingēdi: & Orthagoram Thebanum ſi conueniat, audiátque ex illo eadem quę abs te audiuit, percōtetur ex eo qua in re præſtantior quotidie fieret cum illo conuerſans, in tibiarum ſono Orthagoras reſpondeat: eodem modo & tu adoleſcenti huic mihíque pro illo petenti reſponde. Ais.n. Hippocratem, ſiquidem Protagoræ adhærebit, in dies doctiorem fore: qua tandem in re? declara. Tum Protagoras, Scitè interrogas tu quidem, ô Socrates: & ego his qui probè interrogant, gaudeo reſpondere. Hippocrates quidem ſi mecum verſetur, in eum errorem non incidet, in quem proculdubio incidiſſet cum ſophiſtis aliis conuerſatus. Alij ſiquidem iuuenibus obſunt. Inuitos nanque ad eas artes retrahunt quas & fugerant, arithmeticen, aſtronomiam, geometriam, muſicam docētes. Et Hippiam ſimul aſpiciens addidit: Quiſquis autem ad me venerit, ſolùm id diſcet cuius gratia venit: diſciplina verò huiuſmodi eſt prudens in re familiari & republica conſultatio, qua quis & domum rectè gubernat, & ciuitatis negotia optimè & dicendo tranſigit, & agendo. SO. Intelligo quod vis: ciuilem nanq; artem dicere mihi videris, pollicerique te facturum quo in viros bonos ciues euadant: PRO. Hoc ipſum eſt, ô Socrates, quod paſſim profiteor. SOC. O quàm præclarum nactus es artificium, ſi modò es nactus! Nihil ſanè aliud erga te quàm quod ſentio proferendum. Id equidem, ô Protagora, docere non poſſe putaram. Tibi tamen autumanti non præſtare fidem non poſſum. Quam verò ob cauſam neque doceri, neque ab hominibus inuicem tradi cenſeam, ęquum eſt, arbitror, vt dicam. Equidem quod & cęteri Græci teſtantur, Athenienſes viros ſapientes appello: Video igitur quando concione congregata aliquid de ædificando deliberare vult ciuitas, ædificatorum conſilium de ædificiis expeti: & cùm de nauium fabrica, fabros nauium accerſiri. Idem quoque faciunt in cæteris omnibus quæcunque doceri & diſci poſſe exiſtimant. Quòd ſi quis alius de artis illius opere conſultare pergit, quem eius artis expertem eſſe putant, clariſſimus aliis in rebus ſit licet ditiſſimúſque & nobiliſſimus, nihilò tamen magis admittunt, ſed exibilant, explodúntque, quoad vel ipſe tumultu deterritus à dicendo deſiſtat, vel iubentib. magiſtratib. ſpiculatores ipſum aut extrudant protinus, aut abſtrahant. Id itaque in omnibus ad perceptionem artium pertinentibus obſeruare conſueuerunt. At cū de publica ciuitatis adminiſtratione cōſultandum eſt, cōſulit architectus æquè ac faber ęrarius, æquè etiam cerdo, mercator, nauta, diues, pauper, ignobilis, nobilis, neque horum quiſquam quenquam explodit, vt in ſuperiorib. contingebat, quaſi quòd nuſquam didicerit, nullóque præceptore vſus ſit, cōſultare audeat. Conſtat porrò quòd doceri poſſe non putant. Neque publicè ſolùm hoc, ſed & priuatim cōſpicitur. Etenim qui ciuili ſapientia pollēt, virtutem hanc in alium transfundere nequeunt. Siquidem Pericles horum adoleſcentum pater, in his rebus quę ſub magiſtro diſcuntur, diligenter eos erudiuit: in his aūt in quibus ipſe ſapit, neque ipſe erudit, neq; alteri cuiquam committit erudiendos, ſed paſſim quaſi paſcentes ſine cuſtode pererrāt, ſi fortè caſu quodam in hanc virtutem incidant. Idem quoque Pericles cùm eſſet Cliniæ tutor, fratris Alcibiadis huius minoris natu, illique metueret ab Alcibiade, ne fortè conſuetudine eius inquinaretur, ſegregauit eos, & Cliniam apud Ariphronem educauit, ſed nondum ſex inde menſibus exactis eum illi reddidit, cùm quid ille faceret, ne ſciret. Multos præterea commemorare poſſem, qui cum in repub. excellentes viri eſſent, nullum tamen aut propinquorum, aut alienorum vnquam docuerunt. Equidem, ô Protagora, dum hæc animaduerto, virtutem doceri poſſe diffido. Contrà verò dum te audio hęc aſſerentem, ſententiam mutare cogor, & quæ dicis haudquaquam arbitror contemnenda, exiſtimans te & multarum rerum peritum eſſe, & pleraque tum didiciſſe, tum per teipſum reperiſſe. Ergo ſi potes clarius oſtendere nobis, quod virtus doctrina aliqua cōparetur, oſtende obſecro, nec inuideas. PR. Haud inuidebo, ô Socrates. Sed vtrum vobis tanquam ſenior iunioribus fabulam referam? an proſequar diſputando? SO. Tunc ſanè aſſidentium plurimi, vt cunque mallet, dicere conceſſerunt. PRŌT. Gratiorem vobis fore fabulam arbitror. Olim quandoque dij ſoli erant, nulla verò mortalium genera, ſed cum tempus generationis fatale veniſſet, ipſa dij in terræ viſceribus ex igni terráque finxerunt, interuenientib. iis quę igni, terręque miſcentur. Cùm verò educere illa in lucem vellent, Prometheo Epimetheóq; mandarunt, vt ſuas cuique vires & ornatum, prout deceret, diſtribuerent. Prometheum itaque rogauit Epimetheus, vt diſtributionis illius munus ſibi concederet, diſtribuenti ſpectatorem ſe pręberet. Conſenſit Prometheus, diſtribuit ille, quibuſdā igitur robur abſq; celeritate dedit, quibuſdam imbecilliorib. velocitatem donauit, armauit nōnulla, inermib. aūt aliud quoddam ad ſalutem machinamentū excogitauit. Quæ.n. exiguo corpore clauſerat, partim per aerem pennis attolli, partim per terram ſubrepere iuſſit. Quæ verò in molem amplam auxerat, ea ipſa mole ad ſalutem ſuam muniuit. Similitérq; in cæteris exæquans partitus eſt ſingula, adeò vt nullum genus penitus obſcuraretur. Poſtquam ita inſtruxit, vt ne mutua populatione perirent, excogitare iam cœpit ſuffugia qua ratione quàm facillimè ſub diuo agere vitam poſſent. Itaque illa vel pilis confertiſſimis ſetíſque, vel duriſſimis pellibus veſtiuit, quibus facilè tum hyemis, tum æſtus intemperiem tolerarent, & naturalia illis ſtramenta iiſdem ex rebus cubiliáque parauit, pedibúſque ſoleas addidit, vngulas, ſetas, callum, pelles itidem quàm duriſſimas. Deinde alimenta aliis alia ſuppeditauit, quibuſdam ex terra herbas, nonnullis arborum fructus, radices aliis.

Quæ promittit ſophiſta docere.

Tentando oſtenditur, quod virtus doceri poſſit.

Hac fabula nititur demōſtrare, virtutē doceri.

aliis. Nec defuerunt quibus daret è mutuo laniatu victum. Cęterum voracibus animalibus genus quodammodo ſterile: cæteris autem quæ illorum ferocitati obnoxia ſunt, fœcundum dedit, vt hoc modo genus conſeruaretur. Cùm verò non eſſet admodum ſapiens Epimetheus, vires omnes inſcius effudit in bruta (neque aduertit nihil ex tanta ſibi elargitione ſuperfore, quo genus noſtrum deinde donaret) Reſtabat ergo hominum genus immune & vacuum: itaque quò ſe verteret dubitabat. Dubitanti Prometheus adſtitit partitionis illius ſpectator, viditque cętera animalia ſuis quęque fulta muneribus boníſque referta, hominem autem nudum, inermem, calceorum ſtramentorúmque indignum. Iam verò imminebat fatalis ipſe dies, qui in lucem è terra exire cogebat. Cúmque aliam ſalutis humanæ viam conſultans Prometheus non inueniret, ſurripuit Vulcani Mineruæque artificioſam pariter cum igne ſapientiam. Neque enim fieri poterat, vt eam ſine igne nanciſceretur quis, vel etiam vteretur. Eam itaque ſic hominum generi Prometheus intulit, atque ita ſapientiam quæ victum ſuppeditat conſecuti ſumus. Deerat hominibus adhuc ſapientia ciuilis. Erat illa quidem apud Iouem, cuius arcem aſcendere Prometheo nondum licebat: horribiles autem Iouis arcem circunſtantes cuſtodes Prometheum deterrebant. Cæterùm communem Vulcani Mineruæque officinam, in qua artes excolebantur, clam ingreſſus furatus eſt igneam Vulcani artem, aliámque Mineruæ, atque homini tradidit, qua viuendi facultas obuenit. Prometheus autem, vt fertur, propter Epimetheum furti pœnas dedit. Quoniam verò homo diuinæ ſortis particeps effectus eſt, principio ſolus ob hanc cognationem deos eſſe putauit, aráſque illis ſtatuáſque dicauit. Deinde vocem & verba articulatim arte diſtinxit, ædes conſtruxit, veſtes calceóſque confecit, ſtragulas elaborauit, ex terra alimenta collegit. Ita homines ab initio conſtituti ſparſim vagabantur habitabántque, nam vrbes nondum conſtruxerant. Ergo à feris cum imbecilliores eſſent, paſſim laniabantur. Artium enim facultas ad victum comparandum ſufficiens erat, ad pugnam verò contra beſtias truculentas minimè. Ciuilis nanque peritiæ, cuius pars quædam eſt res militaris, expertes erant. Vt igitur ſe aduerſus eam peſtem munirent, ſtructis vrbibus congregati ſunt. Congregati autem inuicem iniuriabantur, quippe qui ciuili arte carerent, quare diſperſi iterum à feris lacerabantur. Verùm Iupiter humanæ ſaluti conſulens, Mercurium miſit pudorem & iuſtitiam hominum cœtibus illaturum, vt duo hæc ciuitates ornarent deuincerēntque, & mutua beneuolentia ciues conciliarent. Interrogauit ergo Mercurius, qua conditione pudorem & iuſtitiam hominibus traderet. Num, inquit, vt artes diſtributæ ſunt, ſic has diſtribuam? Illæ ſiquidem ita diſtributæ ſunt, vt vnus in arte medicinæ peritus pro rudibus multis ſufficiat, cæteræque ſimiliter, nunquid ita pudorem & iuſtitiam hominibus dabo? an omnibus inſeram? Omnibus, reſpondit Iupiter: omnes ſiquidem horum participes ſunto: neque enim ciuitates vllæ conſtarent, ſi pauci quidam vt artium aliarum, ſic horum participes eſſent. Legem pręterea meo nomine condas, qua quiſquis omnino vel iuſtitiæ vel pudoris eſt expers, tanquam ciuitatis peſtis quædam vltimo ſupplicio afficiatur. Hac de cauſa, ô Socrates, tam alij omnes quàm Athenienſes quotieſcunque de architectura vel alio quodam opificio habendus ſermo eſt, paucos ad conſilium adhibent, cæteros autem imperitos excludunt, vt & tu ais, & ego approbo. Quoties autem de ciuili adminiſtratione concilium initur, quæ virtus temperantia & iuſtitia conſtat, iure vnumquenque admittunt, quippe cùm oporteat omnes huius virtutis eſſe participes, aut ciuitates nullas exiſtere. Hęc, ô Socrates, eius de quo dubitatur eſt cauſa. Sed ne te decipi ſuſpiceris, hanc inſuper accipe coniecturam, quòd ſcilicet omnes mortales, mortalem omnem virtutis huius ciuilis participem eſſe putent, temperantiæ ſcilicet & iuſtitiæ. Nam in cæteris facultatibus, vt tu ais, ſi quis ſe iactet, puta quòd tibicem optimus ſit, cùm tamen in eo ipſe ſit rudis, audientes hunc aut rident, aut ei indignantur. Propinqui verò vt inſanum admonent, & increpant. Contrà verò in iuſtitia & alia ciuili virtute contingit, nam licet ſciant aliqui quempiam iniuſtum eſſe, tamen ſi ille hoc coram neſcientibus fateatur, inſanire eum exiſtimant, neque patefaciendam cenſent iniquitatem, imò ſemper ſiue ea præditus ſit, ſiue non, iuſtitiam oſtentandam: eum verò qui non ſimulat iuſtitiam, delirare, tanquam oporteat vnumquenque aut ciuilis virtutis participem eſſe, aut ex hominum cœtu vitáque exterminari. Ex his ſufficienter oſtenſum puto, quòd meritò quemlibet de re ciuili conſultorem admittunt, quia virtutis huius compotem quemlibet eſſe cēſent. Quòd autem virtutem neque innaſci, neque ſorte contingere putent, ſed doctrina & ſtudio comparari, deinceps tibi conabor oſtendere. Nemo ob ea mala quæ vel natura vel caſu accidiſſe putat, cuiquam ſuccenſet. Sed nec obiurgat, nec edocet, nec punit eos qui hiſce malis premuntur, ne tales ſint: ſed omnes potius miſeremur, ceu deformes, paruos, valetudinarios homines. Nam quis adeò demens, vt aliquid eorum facere conetur? Intelligunt ſanè, vt arbitror, omnes hęc mala eorúmque contraria natura hominibus fortunáque prouenire. Contrà verò cùm mala quædam cuiquam vel ſtudio vel conſuetudine & doctrina parta exiſtimant, tunc indignantur, increpant, atque puniunt. Quorum de numero iniquitas eſt, & impietas, ac ſummatim quicquid ciuili virtuti repugnat. Quæ idcirco quiſque paſſim damnat, corripitque, quòd ex induſtria, diſciplináq;, tam prauitas quàm ciuilis illa virtus proficiſcatur. Si enim conſiderare volueris Socrates, iniuſtos punire quam vim habeat, ex eo quoque intelliges quòd homines virtutem ſtudio comparari putant. Nemo.n. præteriti gratia punit, & ea mente iniuſtos affligit pœnis, quia iniuriati ſunt, niſi quis tāquam brutum abſque ratione percutiat. Verùm qui ratione punire aggreditur, non præteriti ſceleris cauſa punit: neque enim aſſequi poteſt, vt quod eſt factum ſit infectum: ſed futurum reſpicit, ne iterum aut ipſe, aut alius quilibet exemplo eius adductus delinquat. Quiſquis autem hoc propoſito cenſuráque eiuſmodi animaduertit in errata, doctrina virtutem exiſtimat poſſe comparari. Nam abſterrendi cauſa plectit. Hac mente opinionéque ad plectendum accedunt tam publicè quàm priuatim, quicunque in peccantes animaduertunt. Condemnant aūt puniúntq; cùm cæteri omnes, eos quos iudicant peccatores, tum maximè ciues tui Athenienſes. Quamobrē Athenienſes quoque ex hac ratione in eorum numero eſſe conſtat, qui doceri virtutem putāt. Ex his apertè, vt arbitror, monſtratū eſt, ô Socrates, non iniuria ciues

Aristoteles in hanc ſententiam eth. 2.

tuos in ciuili adminiſtratione conſilium ęrarij fabri, coriariíque non reſpuere, atque eos doctrina & ſtudio per exercitationem acquiri poſſe virtutem, exiſtimare. Reſtat dubitatio illa quam de viris virtute claris mouebas, quam ob cauſam filios illi ſuos in omnibus quæ præceptore conſequi licet, erudiunt: quòd verò ad paternam virtutem ſpectat, nihilo cęteris meliores reddunt. Ad hoc rationem, ô Socrates, non fabulam afferam. Sic enim cogita, vtrum eſt vnum aliquid, aut non, cuius neceſſe ſit ciues omnes eſſe participes, ſi modò conſtare ciuitas debeat. Ita enim hęc tua dubitatio ſoluitur, aliter verò minimè. Si vnum hoc extat, neque eſt architectorum, neque ærariorum artificum, neque ſingulorum opificium, ſed iuſtitia, temperantia, ſanctitas, &c, vt paucis compræhendam, viri propria virtus: ſi hoc eſt inquam, cuius participes eſſe oportet omnes, & cum hoc diſcere & agere quodcunque placeat aliud, abſque hoc nequaquam, expertem verò huius doceri, corripiq; & puerum, & virum, & mulierem, quoad correptionem melior efficiatur: ſi quis autem non paruerit punitus & doctus, eum tanquam inſanabilem è ciuitatibus pelli vel interfici: ſi ita eſt inquam, vt diximus, virique preſtantes in repub. ciues, in cęteris quidem erudiunt filios, in hoc verò nequaquam, aduerte quàm mirabiliter in eo excellentes euadant. quòd enim doceri poſſe tam priuatim quàm publicè opinantur, oſtendimus. Cùm verò & doctrina & cura acquiri hoc poſſit, alia filios docent, in quibus non eſt aduerſus neſcientes mortis pœna propoſita: in quibus autem mulcta eſt mors ipſorum liberis, & exilia, qui neque eruditi ſunt, neque ad virtutem exculti, & præter mortem bonorum publicationes, & in ſumma, familiarum euerſiones, hæc non docent, neque omnem diligentiam ſtudiúmque adhibent. Exiſtimare decet, ô Socrates, a teneris annis vſq; ad vitę finem erudiri eos atque moneri. Nam cum primum puer quę dicuntur intelligit, nutrix, mater, pædagogus, pater, ad hoc omni cura ſtudióque contendunt, vt in ſingulis tum verbis, tum operibus optimus puer euadat. Sigillatim enim monſtrant quid iuſtum, quid iniuſtum, quid honeſtum, quid turpe, quid ſanctum, quidue prophanum ſit, quæ agenda, quæ non. Quibus ſi obtemperat puer, bene ſecum agi putant: ſin renititur, tum veluti contortum obliquúmque lignum minis plagiſq; dirigunt. Poſthæc ludimagiſtris pueros curandos tradunt, morúmque bonorum diligentiam multò magis quàm literarum citharæque doctrinam à magiſtris expoſcunt, præceptores autem ſuſceptos curant & excolunt. Et literas vbi didicerunt, ad ſcriptáque intelligenda conuertuntur, poetarum in primis excellentium opera illis legenda ediſcendáque proponunt, quibus monita quamplurima inſunt, priſcorúmque virorum virtute præſtantium geſta laudantur, vt puer ęmulatione accenſus pręclara maiorum facinora imitetur. Citharistę quoque tum aliis quibuſdam huiuſmodi, tum præſertim temperantiæ ſtudent cauéntque ne quid perperam adoleſcentes agant. Atque vbi pulſare iam citharam didicerunt, rurſus poetarum aliorum modulatione præſtantium cantilenas docent, quas ad citharam canant, rhythmóſque & harmonias puerorum animis conciliare conantur, vt mitiores modeſtioréſque & concinniores effecti, & ad agendum vtiles ſint, & ad dicendum. Omnis enim hominis vita numeroſa quadam indiget conſonantia. Poſt hæc ad gymnaſiorum magiſtros parentes filios mittunt, vt firmum aptúmque ademptí corporis habitum, optimæ menti ſuggerant miniſterium, ne fragilitate corporum impediti, in bellis, aliiſque actionibus reformidare cogantur. Hæc nempe obſeruant maximè ij qui maximè poſſunt: poſſunt autem maximè opulentiſſimi viri, eorúmque filij, qui primi diſciplinarum ſcholas ingreſſi, nouiſſimi exeunt. Scholis autem egreſſi, à magiſtratibus leges iuráque diſcere, eorúmque exemplo viuere coguntur: ne quid ipſi proprio ingenio freti temerè agant: ſed quemadmodum literarum magiſtri pueris adhuc ſcribendi ignaris, calamo exemplar quoddam præſcribunt, & libellum tradunt, iubéntque literarum ductum ſcribendo imitari: ita ciuitas leges præſcribens priſcorum hominum in legibus ferendis prudentiſſimorum inuenta, ad earum normam imperare cogit quemlibet & parere. Eos autem qui migrant, punit: punitióque huiuſmodi & apud vos, & apud alios multos, quaſi iuſtitia dirigat, directiones, id eſt, εὔθυναι vocantur. Cùm igitur talis tantáque ſit virtutis tam priuatim quàm publicè cura, an dubitas adhuc, ô Socrates, mirariſque ſi virtus doceri queat? Neque verò mirari hoc quiſquam debet, imò multò magis ſi doceri non poſſit. Quam igitur ob cauſam bonorum patrum filij mali reperiuntur? Hoc diſcito, neque hoc mirum videri debet, ſi vera ſunt quæ dixi, videlicet virtutis curam non ad vnum aliquem duntaxat, ſed ad omnes ſpectare oportere, ſi modò conſiſtere ciuitas debeat. Si autem ita eſt, vt loquor, imò certè cùm ita ſit, elige atque conſidera quamuis aliarum facultatum & doctrinarum: vtputa ſi non poſſet conſiſtere ciuitas, niſi tibicines omnes eſſemus, qualiſcunque eſſe quilibet poſſet, nónne hoc quilibet priuatim & publicè vnumquenque doceret, huiúſque ignarum ſine inuidiæ liuore corriperet? quemadmodum nunc quæ iuſta & legitima ſunt, quilibet ſine inuidia pędicat, neque hæc vt alia celat, prodeſt enim nobis, opinor, communis iuſtitia virtúſque. Atque idcirco omnes omnibus quæ iuſta & legitima ſunt, libentiſſimè monſtrant. Si ergo in tibiarum flatibus eadem animi alacritate charitatéque inuicem nos erudiremus, num optimorum tibicinum filij magis quàm deteriorum in his ſonis periti euaderent? nequaquam, vt arbitror, ſed quicunque natura ad tibias inflandas ingenioſus eſſet, magis proficeret, tardus autem minus: ac ſæpenumero periti tibicinis rudis euaderet filius: ſæpe etiam inepti filius, aptus. Veruntamen omnes ſufficientes eſſent tibicines, ſi cum his conferrentur qui rudes ſunt, nihilque rerum earum intelligunt. Similiter eum exiſtima, Socrates, qui iniuſtiſſimus tibi videtur inter homines ſub lege viuentes, iuſtum fore, iuriſque autorem ſi quando cum illis hominibus conferatur, quibus nec diſciplina ſit, nec iudicia, neque leges, neque neceſſitas vlla in vita quæ virtutem colere iubeat, efferatíque ſint, vt illi quos anno præterito in Lenæo poeta Pherecrates erudiuit: ac ſi fortè in eos homines incideres, qui ex eorum cœtu ſint hominum oſores, bene tecum agi putares, ſi Eurybatum offenderes & Phrynondam, deploraréſque fortunam tuam, deſiderans noſtrorum hominum prauitatem. Nunc autem delicatior videris, ô Socrates, quum enim omnes pro viribus virtutis præceptores ſint, nullus tamen tibi talis apparet. Quinetiam ſi quæreres quis præceptor nos Græcè loqui docuerit, nullus vtique appareret. Item ſi peteres quis docuerit mechani-

corum

corum artificum filios artem illam quam patres eorum conſortéſq; alij eiuſdem artis exercent, quódve filij imitantur, haud facilè, ô Socrates, præceptor illorum reperiretur: innumerabilium verò aliorum, perfacilè. Ita de virtute dicendum, ac cęteris talibus. Verum ſatis nos habere putandum, ſi quis paulo commodius quam cęteri iuuenes ad virtutem prouehat. Ex quibus vnum me eſſe profiteor, ſubtiliúſque cæteris hominibus rationem qua boni honeſtíque fiant, cognoſcere, atque ita rem ipſam perficere, vt dignum eſt ea mercede quam exigo, imò etiam mercede maiori, quod ipſi quoque diſcipuli iudicant. Exactionis autem meæ hæc eſt conditio: poſtquam aliquis à me didicit, ſi vult ille quidem, retribuit quantum exigo argentum. Sin minus, ingreſſus templum, iureiurando præſtito æſtimat quanta mercede digna ſibi mea documenta videantur, tantámque exponit. Quod igitur virtus doceri diſcique poſſit, ô Socrates, hac fabula tibi ſit & ratione probatum. Quod & Athenienſes ipſi teſtantur. Oſtendimus item nihil mirum videri debere, ſi bonorum patrum mali ſint filij, malorúmue boni, quandoquidem & Polycleti filij, Parali & Xantippi huius æquales, ſi cum patre comparentur, interuallo quodam longiſſimo ſuperantur, ſimiliter etiam aliorum artificum filij. Nequédum adoleſcentes hi reprobandi ſunt, ſpem quippe aliquam præbent: iuuenes ſunt enim. Cum hæc & ſimilia oſtendiſſet Protagoras, loquendi finem fecit. At ego diu pòſt, vtpote ſuperiori oratione delinitus adhuc ipſum contuebar, ſequentium verborum deſiderio inflammatus. Verum poſtquàm deſtitiſſe prorſus animaduerti, vix tandem me ipſe recepi, & ad Hippocratem conuerſus: ô fili Apollodori inquam, quàm ingentes tibi debeo gratias, quod me huc hodie adduxiſti. Nam plurimi facio hæc à Protagora audiuiſſe. Anteà enim haud humanam curam eſſe rebar, qua qui boni ſút, boni efficiuntur: nunc autem eam eſſe perſuaſus ſum. Sed ſcrupulus quidam reſtat qui me malè habet, quem videlicet Protagoras facilè eximet, poſtquam multa hæc edocuit. Etenim ſi quis de iiſdem rebus cum aliquo forenſium oratorum agat, fortè tales ſermones audiet, quales Periclis eſſe ſolent, cęterorúmque eloquentium hominum: ſi autem de aliquo ruſus interrogando inſtet vrgeátque, librorum inſtar, neque quid reſpondeant, neque quid interrogent, ipſi habent. Si quis verò de aliquo, paucis obiter ab ipſis dicto roget, velut ęs percuſſum altè reſonant, longéque vociferantur, niſi eorum dicta protinus excipias. Atque ita rhetores breue quiddam interrogati, prolixam producunt orationem. Verum Protagoras hic copioſè, & ornatè loqui poteſt, quòd ſuperior teſtatur oratio, poteſt etiam cùm rogatur, ſummatim ac breuiter reſpondere: & interrogans ipſe, conſiſtere & excipere reſpõſionem, quod quidem de paucis dicere licet. In præſentia igitur, ô Protagora, paruum quiddam deſidero, quod ſi declaraueris, putabo mihi in omnib. ſatisfactum. Virtutem ais doctrinæ ſtudio comparabilem, & ego, ſi cui vnquam, tibi maximè credo. Quod verò te dicente ſum admiratus, aperias obſecro. Dicebas enim Iouem iuſtitiam & pudorem hominib. infudiſſe. Deinde procedente ſermone, ſæpe iuſtitiam nominaſti, temperantiam, ſanctitatem; perinde ac ſi iſta omnia ſub vna quadam virtute contineantur, vnúmque aliquid ipſa virtus exiſtat. Hæc mihi liquidò explanari velim, vtrum ſcilicet vnum quiddam ſit virtus, cuius partes ſint iuſtitia, temperantia, ſanctitas: an hæc, inquam, omnia, quæ nunc retuli nomina vnius eiuſdémque rei ſint: hoc eſt, inquam, quod inſuper requiro. PROT. At facilis eſt, ô Socrates, ad iſta reſponſio, quòd virtutis ipſius quæ ſummatim vnum eſt, partes ſunt quæ interrogas omnia. SOCR. Vtrum quemadmodum vultus vnius partes ſunt os, nares, oculi, aures? An ſicuti auri partes nihilo differunt a toto, præterquam magnitudine quadam & paruitate? PROT. Ita ſe habere mihi videntur, ô Socrates, virtutis partes ad totam, vt vultus partes omnes ad totum. SOC. Vtrum alij homines aliam virtutis partem accipiunt? an neceſſe eſt, eum qui vnam habet, omnes habere? PROT. Nullo modo, quoniam multi fortes quidem ſunt, ſed iniuſti: & alij iuſti quidem ſunt, ſapientes minimè. SO. Nunquid ſapientia & fortitudo partes virtutis ſunt? PROT. Omnino quidem, & præſtantiſſima pars omnium eſt ſapientia. SOCRAT. Eſtne hoc quidem aliud, illud verò aliud? PROT. Eſt. SOCRAT. Nunquid & potentiam vtrunq; propriam habet? quemadmodum è vultus partibus oculus non eſt auribus ſimilis, neque illorum potentia eadem, neque alia quælibet pars alterius, aut potentia, aut alio quoquam ſimilis eſt. Itáne virtutis partes ſe habent, vt neque alia aliarum ſit ſimilis, neque adem, neque potentia eàdem? An fortè ita eſſe conſtat? ſiquidem naturæ virtutum exemplar quod induximus, congruit. PROT. Sic certè eſt, ô Socrates. SOC. Non eſt igitur pars virtutis alia talis qualis ſcientia, neque qualis iuſtitia, vel fortitudo, vel temperantia, vel ſanctitas. PROT. Non certè. SOCR. Age in commune conſideremus, qualénam quiddam iſtorum quoduis exiſtit: primùm quidem ſic: Iuſtitia res quædam eſt, an nulla? Mihi quidem res quædam eſſe videtur. Tibi verò? PROT. Et mihi. SOCR. Quid verò? ſi quis à me & te ſciſcitetur, ô Protagora atque Socrates, dicite quæſo, num res iſta, quam modò iuſtitiam nominabatis, eo ipſo quo eſt iuſtitia, eſt & iuſta, an iniuſta? Ego quidem iuſtam eſſe dicam, tu verò mecum ſentis? an non? PROT. Tecum planè. SOCR. Ego igitur interroganti reſponderem talem eſſe iuſtitiam, quale & iuſtum, tu verò? PROT. Ego quoque. SOC. Si quæreret iterum, nunquid & ſanctitatem aliquam eſſe dicamus, conſentiremus vtique, vt opinor. PROT. Conſentiremus. SOC. An non & hanc rem aliquam eſſe dicitis, ſi roget ille, nónne & hoc aſſentiremur? PROT. Et hoc. SOC. Num rei iſtius naturam talem putatis vt ſancta ſit, an vt prophana? Interrogationem hanc ęgrè ferrem, ad cúmque conuerſus dicerem, Bona verba quæſo. Nunquam porrò ſanctum aliquid eſſet, niſi & ſancta ipſa ſanctitas eſſet, quid & tu? an non ſimiliter reſponderes? PROT. Similiter. SOCR. His ſi adiiceret, an quæ ſuprà dixiſtis, rectè accepi? Videbamini enim paulò antè aſſerere, ita ſe inuicem partes virtutis habere, vt non ſit alia pars qualis eſt alia. Inferrem equidem ad hæc, quòd alia rectè acceperit: quòd verò me in eo conſenſiſſe putarit, non rectè. Nam Protagoras iſte hæc reſpondit: ego autem quæſiui. Ergo ſi dicat, ô Protagora, verè loquitur Socrates, ipſe es qui ais, virtutis partem aliam non eſſe talem, qualis eſt alia: tuus hic ſermo eſt. Quid illi tu reſpondebis? PRO. Neceſſe eſt, ô Socrates, id fateri. SOCR. His conceſſis, quid illi potiſſimum reſpondebimus, ſi vltrà ſic obiecerit? Non ergo talis eſt ſanctitas, vt res iuſta ſit: neque iuſtitia talis, vt

Qui boni ſunt, humana cura boni efficiuntur.

Reperit quę dã dicti Protagoræ, vt cõuincat ipſũ.

 ſanct

ſancta: ſed illa talis, vt non iuſta, hæc vt non ſancta, iniuſta itaque illa, hæc prophana. Quid ad hæc, inquam? Equidem mea ſententia iuſtitiam eſſe ſanctam, & ſanctitatem iuſtam eſſe dicam. Arbitror.n. te permiſſurum, vt pro te illud ipſum reſpondeam, quòd videlicet aut idem ſit iuſtitia quod ſanctitas, aut inuicem quàm ſimilima: vt maximè omnium talis iuſtitia qualis ſanctitas, & qualis ſanctitas, talis iuſtitia ſit. Vide num me ita reſpondere prohibeas, an conſentias. PRO. Haud ita ſimpliciter iſtud mihi videtur, ó Socrates, vt concedi poſſit ſanctitatem iuſtam, ſanctámue iuſtitiam eſſe. Verùm differentia quædam in hoc mihi eſſe apparet, ſed quid tandem id refert? Si vis, eſto nobis ſanctitas iuſta, ſanctáque iuſtitia. SO. Mihi verò non. Nec opus habeo vt iſtud, ſi vis, & ſi tibi placet, redarguatur: Sed vt ego & tu redarguamur. Me verò & te, hoc dico, putans ita ſermonem optimè dici, ſi iſtud, ſi ita vis, ab eo auferatur. PROT. Enimuero ſimile quiddam habet iuſtitia ſanctitati. Nam quodlibet cuilibet quiddam ſimile habet, præter illa quæ omnino inter ſe contraria ſunt, vt album nigrum, molle durum. Atqui & illa quæ ſuprà diximus aliam aliámque inter ſe vim habere, nec tale eſſe alterum quale alterum eſt, ceu vultus ipſius partes, quiddam ſimile inter ſe habẽt, éſtque quodammodo tale alterum quale alterum. Atque hac ratione licet hæc refellas, ſi placet, quòd cuncta inuicem ſimilia ſint: non tamen quæcunque ſimile quiddam habent, ſimilia vocanda ſunt. neque etiam quicunque diſſimile quiddam, inuicem diſſimilia ſi exiguum quiddam ſimile habent. SO. Admiror equidem, ó Protagora, ſi ita iuſtum ſanctúmque inuicem ſe habent, vt paruum quiddam ſimile inter ſe habeant. PROT. Haud ita omnino, neque tamen ita prorſus, vt ipſe arbitrari videris. SOCR. Poſtquam hæc tibi moleſta ſunt, dimittamus: aliud verò quiddam ex his quæ dicebas, conſideremus. Inſaniam quid vocas, num hanc rem cuius in totum contrarium eſt ſapientia? PROT. Equidem. SOC. Num cùm rectè frugalitérque homines viuunt, ita agentes, temperanter agere putas, an cùm contrà agunt? PROT. Temperanter agere videntur mihi, cùm frugaliter rectéque agunt. SOCR. Nónne temperantia temperanter agunt? PROT. Neceſſe eſt. SOCR. Nónne quicunque non rectè agunt, inſana agunt: & qui ita agunt, non temperanter agunt? PROT. Ita videtur. SOCR. Ergo inſanè agere, contrarium eius eſt, quod temperatè agere dicitur. PRO. Eſt vtique. SOC. Nónne igitur quæ inſanè fiunt, inſania fiunt? quæ temperatè, temperantia? PROT. Profectò. SOCRA. Nónne quicquid robore fit, fit robuſtè? & debilitate quicquid fit, debiliter? PROT. Apparet. SOCR. Et quicquid velocitate, velociter: quicquid autem tarditate, tardè? PRO. Et hoc. SOC. Et quod eodem modo fit omnino, ab eodem efficitur: quod verò contrario modo, efficitur à contrario. PROT. Aſſentior. SOCR. Dic obſecro, éſtne pulchrum aliquid? PROT. Eſt profectò. SOCRAT. Huic contrarium aliud quicquam eſt, quàm turpe? PROT. Nihil aliud. SOCRAT. Eſt & aliquid bonum? PROT. Et bonum. SOCRA. Ei nunquid aliud contrarium niſi malum? PROT. Non aliud. SOC. Eſtne aliquid in voce acutum? PROT. Sanè. SOC. Num aliud illi contrarium quàm graue? PROT. Hoc ipſum. SOCR. An non vnicuique contrariorum non multa, ſed vnum eſt contrarium? PROT. Vnum duntaxat. SOCRAT. Reſumamus iam quæ hactenus à nobis conceſſa fuerunt. Conceſſimus planè, vni vnum ſolum eſſe contrarium, plura autem, minimè. PRO. Nempe. SOC. Item quod contrario modo fit, à contrariis effici. PROT. Hoc quoque. SOCR. Admiſimus præterea contrario modo fieri quod inſanè fit, & quod temperatè. PROT. Etiam. SOC. Rurſus quod temperatè agitur, à temperantia prouenire: quod inſanè, ab inſania. PROT. Conuenit. SOCR. An non, ſi contrario fit modo, fit à contrario? PROT. Vtique. SOC. Fit autem hoc quidem à temperantia, illud autem ab inſania. PROT. Certè. SOC. Contrario modo? PROT. Contrario. SOCR. Nónne igitur à contrariis? PROT. Et à contrariis. SOCR. Inſania itaque temperantię contraria eſt? PROT. Apparet. SOCR. Recordamur ſuprà nos conceſſiſſe ſapientiæ inſaniam eſſe contrariam? PROT. Certè. SOC. Quin & vni vnum ſolum eſſe contrarium? PROT. Et hoc. SOC. Vtram igitur orationum harum reiiciemus Protagoras? eámne qua dicitur vnum vni ſolum eſſe contrarium? An quæ volebat ſapientiam à temperantia differre, cùm vtraque pars virtutis eſſet? ac etiam præter id quod diuerſæ hæ vtræque ſunt, diſſimiles quoque eſſe tam ipſas quàm earum vim, ſic quemadmodum illas in vultu partes? Vtrum iſtorum refutabimus? vtraque ſanè haud ſatis aptè dicitur, neque enim concinunt vel congruunt inter ſeſe. Nam qua ratione conſonarent, ſi quidem neceſſarium ſit vni vnum duntaxat contrarium eſſe, pluribus verò nequaquam: inſaniæ autem quum vnum ſit, ſapientia & temperantia contrariæ videantur? Itáne, an aliter, ó Protagora? PROT. Eſto tandem, quid tum? SOCRAT. An non hac ratione vnum erit ſapientia temperantiáque? & ſuprà conſtitit idem quodammodo eſſe iuſtitiam & ſanctitatem? Age Protagora, ne pigeat, ſed pergamus ad reliqua. Videtur tibi vir iniuſtus, iniuſtè agendo temperanter ſapere. PROTAG. Ego quidem confiteri hoc, ó Socrates, non auderem, plurimi autem hominum aſſerunt. SOCRAT. Vtrum ergo ad illos, an ad te verba dirigam? PROTAG. Si placet, ad hunc primò vulgi ſermonem ediſſeras. SOCRAT. Nihil mea refert, modò ipſe reſpondeas, hæc tibi videantur, an minus. Nam ipſum ſermonem in primis ego diſcutio. Iſtud autem quod & me interrogante, & te reſpondente fit, ſic accidit fortè. Hic Protagoras efferebatur primùm ſermonis difficultatem cauſando, poſtea verò reſpondere conceſſit. Age, inquam, ab initio mihi reſponde. Videntur aliqui tibi iniuſtè agendo, ſapere temperanter? PROTAG. Eſto. SOCRAT. Temperanter verò ſapere, bene ſapere vocas. PROTAG. Voco. SOCRAT. Bene autem ſapere conſulere in eo, in quo cæteri iniuriam exercent. PROT. Eſto. SOC. Vtrum ſi bene faciunt quod iniuriantur, an ſi malè? PROTAG. Si bene. SOCRAT. Dicíſne bona quædam eſſe? PROT. Dico. SOCRAT. Num ea bona ſunt, quæ vtilia ſunt hominibus? PROTAG. Imò per Iouem, bona quædam voco, etiam ſi hominibus vtilia non ſint. SOCRAT. Cùm autem videretur mihi Protagoras ſubiraſci, & ad reſponſionem inuitus deſcendere, omnino ego cautè pedetemtímque rogaui. Nunquid ais Protagora, quæ nulli hominum vtilia ſunt? an quæ nullo modo vtilia? Et talia quædam bona appellas? PROTAG. Nequaquam. Sed ego multa noui hominibus inutilia, cibos, & potiones, & pharmaca, aliáque permulta. Quædam autem vtilia, alia quidem hominibus, alia verò equis. Et nonnulla bobus tantùm, nonnulla canibus: quædam verò nullis horum, ſed arboribus potius.

Interrogationes per coniugata, & cōtraria, vt probet vnū vni eſſe contrarium.

Vagatur Sophiſta.

Et cor

Et eorum quæ arboribus, quædam ita ſe habent, vt ſæpe radicibus proſint, germinib. obſint. Quemadmodum ſterquilinium radicib. vtile, ramuſculis ſuculiſque eſt noxium admodum. Oleum quoque arboribus omnib. herbiſque maximè prodeſt: pilis aũt animalium omnium, humanis exceptis, nocet plurimum. Nam & pilis hominum & toti corpori confert. Atque ita varia quędam & multiformis res bonum exiſtit. Vnde & oleum externis noſtri corporis partibus optimum: interioribus peſſimum. Quapropter medici omnes ægrotantib. olei vſum vetat, nec vti permittũt, niſi quam parciſſimè ad obſoniorum quorundam malè olentium offenſionem reiiciendam. Cùm hæc dixiſſet Protagoras, præſentes frequenti applauſu acclamantes, illius dicta comprobauerunt. At ego, ó Protagora, inquam, ſum equidẽ nimis obliuioſus, ac ſi quis orationem in longũ protrahat, de quo verba fiunt, protinus obliuiſcor. Sanè ſi ſurdaſter ſim, & mecum ſermonem inires, exiſtimares altius mihi quàm cæteris inclamandum, ſic in præſentia cùm obliuioſum hominem alloquaris, conciſioribus mecum reſponſionibus agas, ſi modò vis vt conſequar. PROT. Quam exigis breuitatem? num breuioribus quàm oporteat verbis agi tecum iubes? SOC. Minimè omnium. PROT. An fortè quot opus eſt verbis? SO. Tot vtique. PRO. Nunquid ego meo arbitratu orationi modum imponam? an tu potius debitum terminum ſtatues? SO. Audiui equidem poſſe te copioſè, quoties lubitum eſt, loqui, vt nunquam tibi deſit oratio, necnon res eaſdem paucioribus quàm quiſquam mortalium verbis perſtringere: & eam ipſam vim cæteros, vt audio, docere potes. Si ergo mecum diſputaturus es, breui illa & conciſa ratione dicendi vtere quæſo. PROT. O Socrates, multis cum hominibus olim dicendo certaui. Quod ſi quod tu mones egiſſem, ſi, inquam, ad normam mihi ab auditore pręſcriptam verba feciſſem, nihilo quoquam melior eſſem, nec Protagoræ nomen tota Græcia reſonaret. Ego autem quum cognouiſſem ſuperiorem reſpondendi modum Protagoræ minimè placuiſſe, cúmque ſponte quidem deinceps ita minimè reſponſurum, haudquaquam expedire mihi cenſui, vt illis diſputationibus intereſſem, atque idcirco, ó Protagora, inquam, non poſtulo vt contrà, quàm tibi commodum ſit, vnà diſputemus, ſed ſi ita diſſerere vis, vt ego aſſequi poſſim, adſtabo equidem: nam tu quidem, vt de te fertur, & ipſe profiteris, æquè eadem potes & ſummatim perſtringere, & ampliſſimè ediſſerere: es enim ſapiens: ego autem ad prolixam orationem ineptus ſum: atque vtinam eius compos eſſem, verùm tua intererat nobis aliquantulum indulgere, quandoquidem æquè es ad vtrunque paratus, vt diſputatio peragatur: poſtquàm verò non vis, & me vſque adeò negotia vrgent, vt nequeam tecum hîc diu commorari, quamuis iſta libenter audiſſem, abeo iam quò res ipſa me vocat. His dictis, ſurrexi protinus abiturus. Sed cùm ſurgerem Callias dextera quidem me præhendens, ſiniſtra hoc pallium, dixit, Haud te dimittemus Socrates: nam ſi exieris nunc, vix erit deinceps vt ita colloquamur. Mane obſecro, nullius me oratio perinde vt tua illa cum Protagora oblectabit. Quare & mihi & omnibus his gratificare. At ego iam ſurrexerã exiturus, & ad Calliam inquam: O Hipponici fili, tuam ſemper philoſophiam admiratus ſum, nunc laudo inſuper atque amo. Quocirca gratificari tibi vehementer optarim, ſi poſſibilia poſceas. Quod verò nunc petis, perinde eſt ac ſi orares, vt Criſonem Imeræum curſorem iuuenémque æquis paſſibus ſequerer, vel aliquem eorum qui longiſſimum interuallum excurrere ſolẽt, aut diurnum curſum peragere: obiicerem enim multò magis me ipſum optare, quàm te, vt hoſce curſores curſu ęquare queam, ſed nequeo. Quod ſi me & hunc quaſi alterum Criſonem ſpectare pariter concurrentes vis, ipſum ora, vt æquis me paſſibus comitetur. Nam ego quidem celeriter currere nequeo, hic autem tardè poteſt. Ergo ſi optas audire me & Protagoram diſputantes, eum obſecra, vt quemadmodum à principio fecit, ita nunc paucis verbis & ad propoſitam quæſtionem reſpondeat. Alioquin quis erit diſputandi modus? Putabam ſanè aliud eſſe inuicem diſſerendo colloqui, aliud concionari. Sed vide, ó Socrates, inquit Callias, æqua petere Protagoras videtur, dum cenſet licere ſibi ſuo arbitratu diſſerere, tibi item tuo. Hic Alcibiades, haud rectè loqueris, inquit, ó Callia: Socrates enim hic copioſè dicendi impotentem ſe eſſe fatetur, & in hoc Protagorę cedit. Si autem & in diſputando, accipiendiſque & reddendis rationibus cedat alicui, ſummopere mirabor. Si ergo Protagoras confitetur Socrate ſe eſſe diſputando inferiorem, ſat iam Socrates habet: ſin autem hoc quoque ſibi vendicat, diſputet, tum interrogando, tum reſpondendo: nec in ſingulis reſponſionibus ſermonem in longum producat, orationem excutiens, & rationem reddere nolens, ſed adeò verboſus, vt magna pars auditorum obliuiſcatur qua de re quæſtio propoſita fuerit. Equidem pro Socrate fideiubeo, eum quæ dicentur obliuioni minimè mandaturum, licet iocetur nobiſcum, obliuioſum eſſe ſe dicẽs. Mihi igitur videtur Socrates ęquiora admodum poſtulare. Decet enim vnumquenque ſententiam ſuam exprimere. Poſt Alcibiadem verò arbitror Critiam fuiſſe qui diceret, O Prodice atque Hippia, Callias quidem Protagoræ vehementer ſuffragari videtur, Alcibiades autem contentioſus nimis eſt & pertinax, quocunque ſe verterit. Nos autem alteri magis quàm alteri fauere non decet, vel Socrati, vel Protagoræ, ſed communiter vtrunque rogare, ne poſtquàm cœperint, media in diſputatione deſiſtant. Cùm hæc ille dixiſſet, Probè, Prodicus inquit, loqueris ó Critia: decet enim eos qui diſputationibus his interſunt, communes quidem eſſe vtrorumque auditores, æquos autem minimè. Neque verò idem hoc eſt & illud: communiter quippe audire vtrunque decet, non autem ęquè tribuere, Sapientiori quidem plus, imperitiori verò minus. Equidem ó Protagora atque Socrates, arbitror vos inuicem nonnihil debere concedere, & de his quæ dicentur, ambigere quidem ſimul, contendere verò nequaquam. Ambigunt porrò propter beneuolentiam cùm amicis amici, contendunt autem aduerſarij & hoſtes. Atque ita quàm optimè diſputatio noſtra procederet. Vos ſiquidem ita diſputantes, maximè à nobis audientibus probaremini, non laudaremini nuquam. Probant vtique auditores mentis iudicio abſque deceptione: laudant verbis, plerunque falſò præter ſententiam aliquid extollentes, nos item auditores ita maximè gaudio, non voluptate afficeremur. Gaudio afficitur ille, qui diſcendo & contemplando ipſa intelligentia delectatur: voluptate perfunditur, qui dum comedit, vel alio quodam oblectamento potitur, ipſo ſenſu corporis delectatur. Cùm hæc dixiſſet

Criſo Imeræus curſor.

Differentia inter cōmunes & æquos auditores.

Inter probare & laudare.

Inter gaudere & voluptatem capere.

Prod

Prodicus,præſentium plurimi cōſenſerunt. Deinde Hippias ille ſapiens ſic exorſus eſt, Arbitror ô viri pręſentes,vos omnes cognatos,propinquóſq; & cōciues inuicem eſſe natura, non lege. Simile nanque ſimili natura cognatū. Lex aūt cùm ſit tyrannus hominum, multa præter naturam cogit. Turpe itaque eſſet,ſi nos qui rerum naturam callemus, ſapientiſſimique Græcorū omnium ſumus, poſtquam de hoc ipſo diſputaturi hanc in vrbem conuenimus totius Græcæ ſapientiæ arcem,hiſq; in ædibus vrbis totius ampliſſimis ſumptuoſiſſimiſque congregati ſumus, nihil tanta hac amplitudine dignum oſtenderemus, ſed vilium homunculorum more altercantes, inuicem diſſentiremus. Vos equidem,ô Socrates & Protagora,hortor,& obteſtor,vt ſubeſſe nobis velut ſub arbitris velitis, qui vos ad medium ſunt perducturi. Neque tu exactam dialogi formam,ô Socrates,& illam tuam breuem nimis breuiloquētiam requires, ſiquidem eſt Protagoræ moleſtum : ſed laxa paulìſper obſecro fræna, quo ſermones magnificentiores ſplendidioréſque ſint. Et te inſuper Protagora quæſo,ne tentis omnibus rudentibus, velíſque plenis in altum ſermonum mare protinus delabare,vnde nuſquam tellus conſpiciatur,ſed annitamini vt mediocritatem pro viribus vterque ſeruetis.Igitur faciatis quodvolo,obtemperetíſque,vt caduceatorem pręfectúmque certamini & iudicem eligatis quendam, qui verbis vtriuſque ſtatuat modum.Placuerūt hæc præſentibus,omnéſque laudarunt. Me verò hoc idē hortatus eſt Callias, rogarúntque eligere arbitrum. At ego, nō decet inquam, iudicem huic diſputationi præficere.Nam ſi nobis imperitior erit iudex,iniuſtum erit vt deterior aliquis potiorib.præſit. Si ſimilis,rurſus haud rectè agetur.Similis.n.nobis ſimilia faciet.Quapropter ſuperuacuus erit. Præſtantiorem verò nobis quenquam eligere impoſſibile reuera eſt,vt arbitror,quippe cùm Protagora hoc ſapientior alius eligi nequeat, quòd ſi quem elegeritis nihilo doctiorem,aſſeretis tamen,dedecori Protagoræ hoc erit, quòd ei tanquam inſcio & ignobili iudicem delegiſtis. Mea verò nihil intereſt. Cæterum vt quemadmodum vultis,diſputare pergamus,ita mihi videtur agendum. Si non vult reſpondere Protagoras,interroget ſaltem,ego aūt reſpondebo,eíque conabor oſtendere, quo pacto reſpondere quis alteri,meo quidē iudicio, debeat. Ac vbi ego ad quamlibet eius interrogationem ei reſpondebo, ille mihi viciſſim officium idem promittat. Et ſi fortè parum alacris eſſe ad reſpondendum videatur,ego ſimul & vos hominem oremus,quemadmodū vos me nunc oratis,ne cœtum diſſoluat. Neque verò opus eſt vt vnum iudicem proponatis. Vos enim vnà omnes iudicabitis. Conſenſerunt omnes ſic eſſe agendum. Protagoras aūt inuitus ad hæc deſcendere videbatur. Tadem concedere coactus eſt interrogaturum ſe,& poſtquàm ſatis interrogauerit,breuiter reſponſurum, itaque in hunc modum interrogare cœpit: Arbitror ô Socrates,pręcipuam doctrinę partem in hoc conſiſtere , vt carmina quis quamplurima habeat in promptu. Eſt aūt hoc vt poetarum dicta intelligere poſſit, quæ rectè ſcilicet habeant, quæ minus:ſciátque diſcernere,& cùm interrogetur,rationem dare. Et nunc quidem quæſtio erit de eo ipſo quod vtrique iam inueſtigamus,virtute ſcilicet.Sed hoc intererit,quòd ad carmina diſputatio eſt tranſlata.Dicit.n.Simonides ad Scopam Creontis Theſſalici filium, difficile eſſe virum verè bonum fieri,manibus pedibúſque & mēte non ad amuſſim quadratis. Tenéſne memoria carmina,aut vis vt vniuerſa exponam? SO. Nihil opus eſt. Teneo nanque,& diligens mihi horum carminum cura fuit. PROT. Bene loqueris , vtrum bene rectéque dixiſſe tibi videtur Simodines,an non? SO. Imò optimè. PRO. Videtúrne rectè loqui Poeta, ſi ipſe ſibimet contradixerit? SO. Minimè. PR. Attende itaque diligentius. SO. Satis ô bone vir, attendimus. PRO. In eiſdem carminibus poſtea dicit , Pittaci ſapientis licet viri ſententiam abſonam ſibi videri,qua inquit, Difficile eſt bonum manere. Cernis eundem Simonidem hęc & ſuperiora dixiſſe? SO. Equidem. PRO. Nunquid eadem hæc & illa ſunt? Eadē, inquam,vt mihi videtur. Et ſimul metuens ne quid vltrà adiiceret,interrogaui,an non ipſi quoque videretur? Rogas,inquit,vtrum conſtare ſibimet illum putem,qui hæc vtraque dixit? & primò quidem propoſuit bonum virum fieri verè difficile eſſe,paulò aūt pòſt tāquam ſuiipſius oblitus, Pittacum eadem cum illo dicentem,difficile ſcilicet eſſe virum bonum manere,carpit,eius dicta reſpuens, qui eadem dixerat? Enimuerò cùm opinionis eiuſdem ac ſuæ autorē Pittacum accuſat,ſeipſum damnat. Quapropter aut prius aut poſterius non rectè dicit. His dictis acclamarunt auditores plurimi,& Protagoram collaudarunt. Ego autem primum tanquam à pugili robuſto percuſſus,oculis vertigine caligantibus vacillaui. Nam & eius vox , & aliorum clamor me prorſus obruerant. Deinde verò,vt apud te verum ingenuè fatear,quo ſpatium ad Poetę mentem inueſtigandam captarem , ad Prodicum conuerſus inquam, Conciuis tuus,ô Prodice, Simonides extitit. Ergo tua intereſt illi opem ferre. Videor equidem ſic aduocare te,quemadmodum apud Homerum Scamander ab Achille obſeſſus Simoentem aduocauit: O dulcis frater, viri huius vnà ambo vim comprimamus. Haud ſecus ego te nunc accerſo,ne Protagoras Simonidem noſtrum expugnet. Equidem vt Simonidi ſuccurratur , illa concinnitate tua opus eſt,qua velle diſtinguis & cupere,& quæ multa atque præclara paulò antè dicebas. Et nunc quidem vide num tibi idem quod mihi videatur , neque enim repugnare ſibi in dicendo Simonidem puto. Sed tuam, ô Prodice, ſententiam prior expone: idémne tibi fieri & eſſe videtur, an aliud? Aliud per Iouem,inquit Prodicus. Nónne in primis,inquam, Simonides ſuam ſententiam exponit,quòd virū verè fieri bonum difficile ſit? Vera narras , inquit Prodicus. Pittacum autem improbat, nō vt Protagoras cenſet,idem ſed diuerſum dicentem. Non enim dixit Pittacus difficile eſſe virum fieri bonum,vt Simonides,ſed manere. Eſt aūt non idem,ô Protagora,ſicut exiſtimat Prodicus iſte,eſſe & fieri,ſi autem non idem eſt eſſe quod & fieri,haudquaquam ſibiipſi Simonides cōtraria ponit. Ac dicere fortaſſis Prodico huic & multis aliis illud Heſiodi licet, effici bonum difficile quidem eſſe , qui ante virtutem ſudorem à diis poſitum inquit. Verùm vbi ad ſummū verticem peruentum ſit,facilem eſſe , quæ comparatu difficilis fuit. Prodicus igitur cùm hæc audiſſet , me laudauit. Protagoras autem, iſta,ô Socrates, emendatio, inquit, plus habet vitij quàm quod emendas. Malè igitur,inquam ego, ô Protagora, mecum actum eſt, vt videtur , ſúmque ridiculus medicus : quippe qui dum curare contendo, morbum exaugeo. PRO. Atqui ſic tamen res habet. SO. Qua ratione? PRO. Nimis enim inſcius Poeta ille fuiſſet , ſi adeò virtutem

Iliad φ.

Nō idem eſt eſſe & fieri.

In opere cui titulus [illegible]

parui

parui feciſſet, vt facilem eſſe eius poſſeſſionem exiſtimaſſet,cùm ſit omnium difficillima,id quod omnibus videtur. SO Opportunè per Iouem noſtris iſte Prodicus ſermonibus interuenit. Videtur enim ô Protagora , diuina illa Prodici ſapientia vetuſta eſſe quædam iamdudum vel originem trahens à Simonide, vel etiam antiquior : tu autē quum multarum rerum aliarum peritus ſis,huius tamen imperitus appares , & non velut ego expertus , cùm ſim Prodici huius diſcipulus. Atqui in præſentia haud ſatis animaduertere mihi videris,ipſum quod difficile dicitur,forſitan Simonidem non ita vſurpaſſe, quemadmodum abs te nunc vſurpatur,verùm tanquàm malum & graue quiddam intelligendum eſſe crebrò me Prodicus admonet. Nam quoties vel alium, vel teipſum laudans ita dico: Protagoras ſapiens vir eſt, & [illegible],id eſt,vehemens grauíſque: corripit me continuò , rogátque num me pudeat, qui quod bonum eſt , graue vocem : cùm quod graue eſt , ſit malum. Nemo enim ita, diuitias graues, grauem pacem,ſanitatem grauem dicit : ſed grauem morbum, graue bellum,grauem paupertatem, quaſi graue, id eſt,onerosum malum ſit. Fortaſſis igitur & Chij & Simonides ipſe,cùm difficile dicūt,vel malum inſinuant, vel aliud quiddam quod abs te minus intelligatur. Ergo à Prodico ſciſcitemur. Decet enim de Simonidis ſcriptis hunc maximè percontari. Quidnam,ô Prodice , Simonides ipſo difficilis nomine intelligi voluit? PRO. Malum profectò. SO. Ob hoc,vt arbitror,Prodice,Pittacum repræhendit,dicentem,difficile eſſe bonum manere : ac ſi dixiſſet, malum eſſe manere bonum. PRO. Et quid aliud putas,ô Socrates , ſibi voluiſſe Simonidem , quàm repræhendere Pittacum , quòd nomina rectè diſcernere neſciret, vtpote qui Lesbius erat,& inter Barbaros educatus? SOCR. Audis, ô Protagora, quæ Prodicus hic dicit? Quid ad hæc? PRO. Permultum abeſt vt ita ſit,Prodice. Certè equidem ſcio Simonidem difficilis nomine,id quod & alij ſolent,voluiſſe,non malum,ſed quod non facile, quódque multis cum laborib. comparetur ſignificare. SO. Ego item hoc voluiſſe Simonidem arbitror , ô Protagora , idémque Prodicum intelligere, ſed ludere,tentaréque te vtrum ſermoni tuo valeas ſuffragari. Quod enim Simonides difficile non malum intelligi velit , argumento ſunt quę ſequuntur,ſubiungit enim quòd ſolus Deus hoc munere frui dignus ſit. Neque verò ſi vellet,malum eſſe bonum eſſe,paulò pòſt adiūgeret, ſolum Deum huius compotem eſſe , Deóque ſoli munus id attribueret. Diſſolutum planè hominem,nec vllo modo Chium Prodicus diceret fuiſſe Simonidem. Cæterùm quid tandem ſenſiſſe in his carminibus Simonidem ducam, dicam,ſiquidem de me periculum facere vis,quemadmodum circa poetica habeam. Sin autem lubeat, te audiam. Protagoras cùm hæc audiſſet, vt lubet, inquit, ô Socrates, verùm Prodicus & Hippias,aliique omnes agere iuſſerunt. Conabor inquam, quid de his carminibus ſentiam, vobis exponere. Antiquiſſima apud Græcos,& plurima philoſophia in Creta & Lacedæmone extat , & ſophiſtæ plures ibi quàm alibi vſquam reperiuntur : diſſimulant autem & imperitos ſe eſſe fingunt, ne cæteros Græcos ſuperare ſapientia depræhendantur: prorſus quemadmodum Protagoras de ſophiſtis ſuprà dicebat : ſed vt videantur re militari potius & fortitudine cęteros anteire, veriti ne ſi quod ſunt pateſiat , cæteri omnes idem ſtudium proſequantur. Ergo celant, decipiúntque eos,qui cæteris in vrbib. mores Lacedęmoniorum imitantur. Sunt enim qui quòd aures præcidant , & quòd loris inuoluuntur, quòd exercitationibus gaudent, quòd breuibus veſtibus vtuntur , ſimiles Spartanis eſſe videri volunt: perinde ac ſi huiuſcemodi rebus Lacedæmonij cæteros Græcos ſuperent. Lacedæmonij verò quoties cum ſophiſtis ſuis liberius colloqui volunt,externos ęgrè ferunt,& clanculum congregati, excluſis peregrinis omnibus,cum ſophiſtis philoſophantur. Prohibent quinetiam & ipſi & Cretenſes,ne adoleſcentes gentis ſuæ vrbes alias adeant , ne quæ apud eos docentur , alibi fortè dediſcant. Reperiuntur in his ciuitatib. non viri tantùm doctrina egregij , verumetiam mulieres. Quòd autem vera loquar, & Lacedæmonij optimè ad philoſophiam, ſermonéſq; ſint educati, hinc maximè animaduertere licet. Si quis enim cum viliſſimo etiam lacedæmoniorum colloquatur , rudem plerunque in verbis apparere primò comperiet. Mox vbicunque rei ipſius opportunitas exigit , inſtar vehementis iaculatoris verbum breue contortúmque,ſed magni cuiuſdam momenti eiaculatur , vt qui cum eo loquitur , nihil à puero differre exiſtimetur. Quod autem Lacedæmoniorum virtus in ſapientiæ magis quàm exercitationis ſtudio conſiſtat , intelligunt nonnulli noſtræ ætatis homines,& olim multi idem animaduerterūt,cùm viderent verba eiuſmodi enuntiare poſſe , viri eſſe abſolutè docti. Horum è numero fuit Thales Mileſius , & Mitylenæus Pittacus , Bias Prieneus, noſter Solo, Cleobulus Lindius, Myſo Chenæus, ſeptimùs horum dictus eſt Lacedæmonius Chilo , hi omnes ęmuli ſtudioſíque Lacedęmonię ſapientiæ fuerunt. Eam talem fuiſſe comperimus: verba breuia, memoratu vnicuique digna. Hi facto cōcilio ex communi conſenſu , has Delphici Apollinis templo primitias ſapientiæ dedicarunt,quæ templo inſcriptæ,ab omnibus celebrantur: Cognoſce te ipſum: Nihil nimis. Hęc ob eam cauſam refero,vt pateat eam priſcę philoſophiæ fuiſſe figuram , Laconicam ſcilicet quandam,vt ita dixerim,breuiloquentiam. Atqui & Pittaci proprium hoc dictum circunferebatur à ſapientibus celebratum : Bonum manere,difficile eſſe. Simonides itaque cùm ſapientię gloriam cuperet,cognouit ſi prouerbium hoc tanquam inſignem quendam athletam refelleret,conuinceretq;,fore vt ipſe illuſtris ab omnibus haberetur. Quamobrem carmina illa compoſuit,eius cuius glorię inſidiatus eſt verba,vt arbitror,turbaturus. Sed diſcutiamus hæc vnà omnes , & videamus vtrum vera loquar. Primùm quidem prima carminis pars inſanum hominem indicaret,ſi dicere volens,virum effici bonum,eſſe difficile,mox hanc particulam quidem,inieciſſet: ea enim nulla ratione videtur iniecta : niſi dicamus aduerſus Pittaci verba certantem Simonidem loqui: & cùm ille dixiſſet, difficile eſſe bonum manere,Simonidem ad hæc obiicere, Non ita eſt, ô Pittace,imò bonum quidem virum effici difficile eſt, & verè difficile , non verè bonum. Non enim idcirco dicit verè, quia ſint aliqui verè boni,alij autem boni quidem,ſed non verè. Abſonum nanque videretur,neque Simonide dignum : ſed in dictione,verè,ſuperiectionē eſſe in carmine dicemus,quam Pittaci verbis ſubiecit,quaſi ponamus Pittacū ipſum ſic dicere, O viri,difficile eſt bonum manere: Simonides autem ſubiiciat,O Pittace,vera minimè loqueris. Nō enim eſſe,ſed fieri virum bonum,manibus pedibúſque &

Sapientes Græciæ.

Sapientia Lacedæmonia.

mente

mente ad amuſſim quadratum, eſt difficile verè, ita videtur non abſque ratione hæc particula quidem iniecta: & ipſum, verè, haud ab re poſtremò locatũ. Atqui & quę ſequuntur, omnia atteſtantur, quòd ſit in hunc modum dictum. Multa inſuper ſunt in his carminibus, quæ quàm pulchrè ſcripta ſint, ſigillatim oſtendere poſſemus. Scitè nanque & accuratè compoſita ſunt, ſed prolixior foret oratio. Quare ſummatim poetæ huius formam conſiliúmque exponemus. Intendit autem prorſus in omnibus his verſibus Pittaci dictũ refellere. Ait enim paulò pòſt velut rationem redderet, quòd effici virum bonum difficile verè: eſt tamen tempus quoddam vbi poſſibile eſt. Factum verò bonum eo in habitu perſeuerare, eſſéque bonum, vt tu quidem Pittace contendis, impoſſibile eſt, neque humanum, ſed ſolus hoc Deus munere fungitur, hominem verò ita bonum manere, ne rurſus labatur, impoſſibile eſt, quem ſors inopina abripiat. Quémnam igitur immenſa calamitas in nauis gubernatione ſubmergit? non rudem hominem: nam ſemper ille ſuccumbit: & quemadmodum iacentem nullus deiicit, ſed ſtantem quandoque deiicit aliquis, iaceréque cogit, iacentem verò nequaquam: ita ſolertem & ſagacem hominem nonnunquam inopinatus caſus circunuenit. Enimuerò qui nihil penſi vnquàm habet, minimè. Et gubernatori quandoque ingens tempeſtatis impetus improuiſus ſuperuenit, & agricolæ intemperies anni, & medico quoque ſimilia, adeò vt tunc improuidi fuiſſe videantur. Poteſt enim bonus aliquis malus fieri: quod alius quoq; poeta teſtatur, dicens, Vir bonus, nunc prauus, nunc bonus eſt. Vt autem malus efficiatur malus, fieri nõ poteſt. Eſſe enim ſemper neceſſe eſt. Quamobrem quoties caſus inopinatus prouidum hominem ſapientémque & bonum inuadit, malus efficitur. Tu verò dicis, ô Pittace, difficile eſſe bonum manere. Res autem ita ſe habet, vt fieri bonum poſſibile ſit, difficile tamen: perdurare autem bonum, penitus impoſſibile. Quilibet enim bene agens, bonus, malè contrà, malus. Quęnam circa literas bona res eſt? quæue actio virum in illis bonum efficit? Cõſtat quòd earum perceptio. Quæ item actio bona bonum efficit medicum? Morborum curandorum peritia videlicet. Qui benè curat, bonus medicus: contrà, qui malè, malus. Quis ergo malus medicus nõnunquã efficitur? Ille certè, cui primo hoc ineſt, vt medicus ſit, deinde vt bonus medicus. Hic enim malus quandoque medicus effici poteſt. Nos autem medicinæ artis ignari, nunquàm malè agendo aut medici, aut fabri efficeremur, aut aliud tale. Quiſquis autem non ſit medicus, malè officio ſuo functus, neque etiam malus eſt medicus. Ita & bonus vir fieri poteſt aliquando malus, vel propter tempus, vel laborem, vel morbũ, vel alium caſum. Hæc quippe ſola praua actio eſt, ſcientia priuari. Malus autem vir nunquam malus fieret, eſt enim ſemper. Ac ſi malus fieri debet, oportet bonum fuiſſe prius. Ad hoc itaque carmina illa tendunt, vt affirment, impoſſibile eſſe virum bonum ſemper perſeuerare: fieri autem bonum, eundémque rurſus & malum, poſſibile: plerunque verò optimos eſſe illos quos diligunt dij. Hæc itaque omnia aduerſus Pittacum ſunt dicta, quod & ſequentia clariùs declarant. Hac de cauſa, inquit, nunquam ego quod fieri nequi, fruſtrà quærens, ſine repræhenſione perpetuò victurum bonum, quicunque fructibus terræ veſcuntur, quenquam ſperem. Deinde vobis, inquit, inuentum denunciabo. Adeò vehementer totóque carmine Pittaci dictum infeſtat. Vnumquenque vero laudo amóque, ſponte qui turpe nihil patrat. Neceſſitati verò neque dij quidem ipſi pugnant. Id autem eſt ad hoc idem dictum. Neque enim vſque adeò rerum inſcius erat Simonides, vt illum laudare ſe diceret, qui turpe nihil ſponte cõmittit, quaſi ſint aliqui qui ſponte malè agant. Arbitror equidem ſapientem nullum putare, quenquam hominum eſſe qui vltrò aberret, maláque & turpia ſpõte committat. Sciunt etenim, quod qui mala turpiáque committunt, pręter voluntatem peccant. Atqui & Simonides nequaquam laudare ſe dicit illum, qui non ſponte ſcelera patrat, imo de ſeipſo vocem illam ſponte intelligi volebat, putabat enim pręclarum bonúmque virum ſæpe ſeipſum impulſurum, vt amicus laudatórque alicuius fieret, amarétque & laudaret, vt quibus moroſi & iniqui ſæpe parentes contingant, aut patria, aut tale aliquid: improbi homines ſi ſunt, vltro ſpõtéque in parentum patriæque errata inuehi ſolent, & ea paſſim omnibus diuulgare, ne quis eos quod parentes & patriam negligant, carpere poſſit: quare vituperant parentes patriámque, & præter neceſſitatem odiis & inimicitiis vltro exagitant. Probi vero qui ſunt viri, patria flagitia occultant potius, & ad laudandum eos ſeſe cogunt: & ſi qua in re iniuria affecti iure parentibus & patrię indignari poſſent, cõſolantur ſeipſos, & ſe ſuis conciliant, ſéque ad amorem laudémque maiorum vel inuitos adigunt. Sepe etiam Simonidem ipſum arbitror, non ex animi ſui ſententia, ſed inuitum ad tyrañnum quendam, aut alium talem laudandũ & tollendum acceſſiſſe. Hæc igitur etiam ad Pittacum dicit. Ego quidem, ô Pittace, non ob id te redarguo quod natura detrahere gaudeam, cui ſatisfacit & ille quiſquis malus non eſt, nimiúmue ignauus. Sciens quidem iuuabit ciuitatem iuſtam vir ſanus. Neque tamen ipſe detraham: neque enim detractione gaudeo. Stultorum namque eſt infinita gens, vt ſi quis eos vituperare pergat, neceſſario defatigetur. Honeſta porro ſunt omnia, quib. turpia non ſunt miſta. Haud hoc dicit perinde ac ſi diceret, omnia alba quibus nigra nulla miſcentur: ridiculum nempe id ſit: ſed quaſi dicat, mediocria ſe toleraturum, neque ea vituperaturum. Non quęro, inquit, hominẽ irrepręhenſibilẽ. Quotquot latæ telluris fructum decerpimus. Deinde vobis quod mihi compertum eſt, nuncio, quod videlicet huius cauſa neminem laudaturus ſum. Verum mihi ſufficit quiſquis medium tenet, neq; turpe quid agit. Sic ego omnes diligo, ſic laudo. Hic vtique Mitylenæorum lingua eſt vſus tanquam aduerſus Pittacum, ſic dicens, Omnes ſic laudo, ſic diligo lubens. hic oportet vocem lubens, à ſequentibus diſtinguere, eum qui dicit, quiſquis turpe nihil patrat. Nam ſunt quos ego non lubens laudo & diligo. Quòd ſi tu mi Pittace, vel mediocriter conſentanea, veráque dixiſſes, nunquàm te repræhendiſſem. Nunc verò cùm & maximè & in maximis falſa proferas, quæ vera multis apparent, te repræhendere cogor. Hæc mihi ô Prodice atque Protagora, in iſtis Simonidis carminibus ipſius ſententia fuiſſe videtur. Tum Hippias, Bene, inquit, ô Socrates, carmina hęc expoſuiſſe vidêris. Eſt & mihi ratio illis accõmodata, quam vobis, ſi vultis, oſtendam. Imò vero, inquit Alcibiades, ſed poſtea: prius autem peragere decet, quæ inter Socratem & Protagoram conuenerunt. Et ſi Protagoras interrogare vlterius vult, reſpondere Socrates debet

debet. Sin autẽ reſpõdere vult Protagoras, interrogare Socrates. Atqui concedo, inquam, Protagoræ quodcunq; horũ ipſi gratius futurũ eſt. quòd ſi placet, verſus prætermittamus, ea verò quæ abs te primò quærebam Protagora, libenter tecũ abſoluã. Videtur enim mihi diſputatio de rebus poeticis perſimilis eſſe conuiuiis imperitorum plebeiorúmq; hominum. Qui cùm propter inſcitiam nequeát inuicẽ propria voce ſuiſque ſermonibus ipſi colloqui, mercede exhibita, tibicinas introducunt, & aliena voce, hoc eſt tibiarum flatu, conuiuiũ tranſigunt. Vbi autem boni præclaríq; & eruditi conuiuæ conueniũt, neque tibicinas ibi, neque ſaltatrices, neq. cãtatrices vllas videas, ſed voce propria remotis iis nugis iocíſque cõuiuium celebrare, & alternis interrogationibus reſponſionibúſq; modeſtè diſſerere, etiam ſi vinum abundè bibát. Eodẽ modo ad diſputationes huiuſcemodi ſi viri conueniunt tales, quales eſſe ſe pleriq; noſtrũ prædicant, haudquaquam aliena voce poetarúmq; verbis opus eſt, quos percontari de his quæ ſcribunt, non datur: & qui eorum teſtimonia in medium afferunt, alij hoc, alij aliud poetam dicunt ſentire, neq; tamen conuincere rem poſſunt, de qua diſſerunt, aut expedire. Tales ergo confabulationes viri ſapientes mittunt, ipſiq; inter ſe colloquuntur, viciſsimque ingenij periculũ inter ſe faciunt. Diſputatores autem huiuſmodi, vt arbitror, ego & tu nũc imitari debemus, & poetis poſthabitis noſtris rationibus rem ipſam diſcutere, faceréque tã ingenij noſtri, quàm veritatis periculum. Quòd ſi deinde interrogare lubet, reſpondere tibi paratus ſum: ſin aliter vis, te mihi præbe, & adiuua ad ea, quæ intermiſimus conficienda. Cũm hæc aliáque huiuſmodi intulíſſem, Protagoras, quid potiſſimùm ageret, haud ſatis declarabat. Hic Alcibiades ad Calliam conuerſus, O Callia, inquit, videtúrne tibi nunc rectè Protagoras facere? quum declarare nolit, vtrum reſpondere velit, nécne? Mihi quidẽ non videtur. Sed iam vel diſputet, vel diſputare nolle ſe dicat, vt hæc de eo ſciamus. Socrates autẽ cum alio quouis diſſerat, vel alius quicunque vult, cum alio quopiã. Hic Protagoras, vt viſus eſt mihi, verecundia motus propter Alcibiadis orationem, Calliæq;, & aliorum præſentium preces, vix tandem ad diſſerendum deſcendit, iuſsitque Socratẽ ipſum interrogare, ſe reſpondere pollicitus. O Protagora, inquam, ne me tecum ob aliud diſſerere putes, quàm quia quæ paſſim dubito, diſcuſſa velim. Arbitror enim haud ab re illud ab Homero dictũ fuiſſe. Si duo ſimul coeant, alter altero rem magis intellexerit. Expeditiores namque ſumus cuncti ad quodlibet opus, verbũ, & ſenſum inueſtigandum. Solus autem ſi quis quippiam cogitet, mox paſſim circumiens quærit quicum cõmunicet, & à quo cõfirmentur tantiſper dum inueniat. Quãobrem ipſe nunc tecum libentius, quàm cum alio quouis diſputo, exiſtimans te optimè omnium diiudicaturum, & de aliis omnibus, quæ ad probi viri iudicium ſpectant, & de his maximè, quæ ipſe quærebam, videlicet de virtute. nam quem melius, quàm te id facturum ſperem? qui non modò ipſe te probum exiſtimas, vt nonnulli alij probi quidem ipſi ſunt, ſed alios tales efficere nequeunt. Tu autem non modò virtute præditus es, verumetiam cæteros homines eadem te ornaturũ polliceris. Atq; adeò tuo ingenio confidis, vt quam cæteri omnes diſſimulẽt artem, tu eam ſolus profiteare, téque palam, per omnem Græciam, quaſi publico quodam præconio ſophiſtam nominans, declares doctrinæ virtutíſq; magiſtrum, & primus mercedem artificij iſtius expoſcas. Quid igitur obſtat, quin ipſe præ cæteris ad harum rerum diputationem ſis adhibendus interrogandusq;, & quin ſint tecum omnia cõmunicanda? Nihil penitus obſtat. Atqui & ipſe nunc illa de quibus primò interrogaui, cupio rurſus partim abs te mihi in mentem reduci, partim cõmuni iudicio diſcuti. Erat autem talis, vt arbitror, quæſtio: vtrum ſapientia, temperantia, fortitudo, iuſtitia, ſanctitas, quinque nomina eiuſdem rei ſint, an vnicuique horum nominum propria quædam eſſentia ſubſit, & res quædam vim propriam habens, adeò vt non ſit alterum quale eſt alterũ? Dixiſti tunc nequaquam vnius rei eſſe hæc nomina, ſed ſingula nomina rebus ſingulis adhiberi. Quinetiam partes omnes has eſſe virtutis, haud ſanè perinde, vt auri partes inter ſe totiúſq; conſimiles, ſed vt vultus partes inuicem totiúſque diſſimiles propria diſcretas vi. & hæc ſi nunc denuò ita, vt ſuprà confirmas, dic. Sin aliter modò ſentis, omnia lucidè diſtingue. Equidem nihil imputabo, ſi aliter nũc dicas. Neq; enim miror, ſi illa tunc Socratis tentandi gratia dixiſti. PRO. Hæc omnia partes virtutis eſſe dico, ex quibus quatuor ſatis inuicem cõſimiles ſunt. Fortitudo autem longè ab aliis differt. Quòd autẽ verè loquar, hunc in modum cognoſces. Reperies nõnullos homines iniuſtiſſimos, prophaniſſimos, intemperantiſſimos, imperitiſſimos, qui tamen cæteris fortitudine præſtant. SOC. Attende, amabò, conſiderandum eſt quod dicis. Vtrum fortes, audentes vocas, an alios quoſdam? PRO. Imò etiam ad ea præcipites, à quibus plurimi deterrẽtur. SOC. Age itaque, virtutem honeſtum quiddam & pulchrum aſſeris, eámque vt pulchrum aliquid doces? PRO. Pulcherrimũ equidem, niſi fortè inſanio. SOC. Vtrum huius quiddam turpe eſt, quiddam pulchrum? an pulchrũ totum? PRO, Totum quàm maximè eſſe poteſt pulchrum. SOCR. Scíſne qui audacter in puteos ſe mergant? PRO. Imò verò. Vrinatores enim. SOC. Vtrum ob id quod ſciunt, an ob aliud? PRO. Quod ſciunt. SO. Quínam hominũ ex equis fortiſſimè pugnare audẽt? equitéſne, an equeſtris induſtriæ rudes? PRO. Equites. SOCR. Quínam peltis audacter pugnant? Peltatíne, an alij? PROT. Iſti quidem, & in cæteris omnibus ſi iſtud quæris, audaciores ſunt, qui ſciunt quàm qui neſciunt: iidémq; homines poſtquàm dicerunt, audent vehementius, quàm cùm ignorabant. SOC. Vidiſtíne vnquam aliquos horum ignaros omnium, ſed eos eſſe ad hæc omnia tamen audentes? PROT. Vidi equidem & audaces maximè. SOC. Nunquid audaces iſti fortes ſunt? PRO. Turpe quiddam eſſet fortitudo quãdoquidem audaces iſti furioſi ſunt. SOC. An non dicis fortes audaces ipſos eſſe? PRO. Dixi equidem, & dico. SOC. Nónne iſti qui ſic audent, fortes quidem minimè, ſed furentes apparent? Et ſuprà rurſus ſapientiſſimi illi audentiſſimi nobis apparuerunt, & quia audentiſſimi, ideo & fortiſſimi, atque ita ſecundum hanc rationem ſapientia ipſa fortitudo eſſet? PRO. Haud ſatis recordaris, ô Socrates, quæ dixi ſuprà, tibique reſpondi. Equidem interrogatus abs te, vtrum fortes viri audentes ſint, nécne, conſenſi. Vtrum verò & audentes fortes eſſent, non quæſiuiſti. Quòd ſi tunc interrogaſſes, reſpondiſſem, vtique nõ omnes: quòd verò fortes audentes nõ ſint, à me conceſſum nunquam monſtraſſes: neque enim rectè conceſſiſſem.

P

Diſputatio de rebus poeticis qualis ſit.

Qui veri diſputatores.

Iliad. x.

ſem. Poſtea ſcientes homines, oſtendis ignorantibus, & ſeipſis, & cæteris audaciores eſſe, & idcirco idem eſſe ſapientiã, & fortitudinem arbitraris. Qua ratione progreſſus, robur & ſapientiam idem eſſe dixeris. Nam ſi à me ſimiliter in hunc modum quęſiſſes, vtrum robuſti homines potentes ſint, aſſeruiſſem vtiq;. Deinde vtrum palæſtræ periti ad certandum potentiores ſint, quàm imperiti, & ipſi poſtquam didicerunt ſeipſis dum ignorabant, iterum admiſiſſem. Hæc me cõfitente licuiſſet tibi eodem pacto conijcere, per cõfeſſionem meam ſapientiam robur eſſe. Ego autem nuſquam in præſentia potentes homines robuſtos eſſe confiteor. Robuſtos tamen potentes eſſe autumo. Et idem eſſe robur, & potentiam arbitror. Nam & à ſcientia, & ab inſania, & ab ira poteſt potentia prouenire: robur autem à natura duntaxat, & debita corporum nutritione venit. Similiter & in illis nequaquam idẽ eſſe cenſendum, fortitudinem & audaciam. Quapropter contingit, fortes quidem audentes eſſe, at verò non omnes audentes fortes ſunt. Audacia enim ab arte hominibus, ab ira, ab inſania datur, quemadmodum de potentia diximus: fortitudo autem à natura, debitáque educatione prouenit animorum. SOCR. Dicíſne, ô Protagora, alios homines bene, male alios viuere? PRO. Dico equidem. SOC Nunquid bene viuere homo tibi videtur, ſi cum moleſtia doloréque viuat? PROT. Minimè. SOC. Si autem vſque ad vitæ finem iucundè quis vixerit, bene vixiſſe dicendus? PRO. Certè. SOCR. Ergo iucundè viuere bonum, moleſtè malum. PRO. Si modò honeſtis delectetur. SOC. Nunquid ipſe Protagora, quemadmodum alij multi, iucunda quædam mala vocas, triſtia verò bona? PRO. Voco. SOC. Vtrum quatenus iucunda ſunt, eatenus non ſunt bona, & non ſi quid ab illis prouenit aliud: rurſúſque triſtia eodem modo? PROT. Sic. SOC. Non ex eo quòd triſtia, mala? PRO. Ignoro Socrates, vtrum ita ſimpliciter, vt interrogas, reſpondere me deceat, iucunda omnia bona eſſe, triſtia mala. Sed tutius mihi fore videtur non ſolùm ad præſentem queſtionem, verumetiam ad omnem vitæ meæ rationem, vt reſpondeam eſſe iucũda quædam non bona, & triſtia quædam non mala: eſſe rurſus & neutra, quæ neque bona ſint, neque mala. SOC. Num iucunda vocas ea, quæ vel voluptatis participia ſunt, vel efficiunt voluptatem? PROT. Prorſus. SOC. Quæro igitur hoc, vtrum ex eo quòd iucunda ſunt, nõ bona ſint. Vtrum videlicet ipſa voluptas ſit non bonum. PRO. Quemadmodum ipſe vbique dicis, ô Socrates, hoc inquam, conſideremus: & ſi ad rem conducere ea conſideratio videatur, idémque iucundum, & bonum appareat, concedamus: ſin minus, tum ad diſceptandum pergamus. SOCR. Vtrum igitur ipſe diſputationis dux eſſe vis, an me præire iubes? PRO. Æquum eſt te eſſe ducem. Tu nanque cœpiſti. SOC. Hoc modo forſitan quod quęrimus, patefiet: quemadmodum ſi quis ad hominis vel ſanitatem, vel aliũ corporis habitum, opúſve cõſideranda, vultus eius, & manus extremas contemplatus dicat, age iam, pectus mihi dorſúmque nuda, vt clarius inſpiciam. Sic ego nunc quidem, idem illud ad hanc diſputationem requiro. Nam cùm tuam erga bonum voluptatémq; ſententiam è verbis tuis cognorim, tale aliquid mihi expedit dicere. Age Protagora, & in hoc tuam mentem aperias, quid de ſcientia ſentis? nunquid idem tibi quod aliis, an aliud placet? Nam de ſcientia plurimi ſanè ſic iudicant, vt neq; robuſtum quiddam ſit, nec ducat, nec etiam dominetur. Neq; enim de ipſa velut de duce principéve ſuſpicantur. Sed cùm perſæpe nõ deſit homini ſcientia, non ipſam tamen, ſed aliud quiddam vt vel iram, vel voluptatem, vel dolorem vel amorem, vel formidinem dominari putant. Atq; de ſcientia ſic cogitant, quaſi de mancipio quodam ab omnibus aliis vndique tracto. Nunquid & tu idem ſentis? an potiùs præclarum quiddam ſcientiam, & in homine principem arbitraris, ita vt ſi quis bona maláve diſcernat, nunquam ab alia re induci queat, vt aliud quàm quod ſcientia iuſſerit, ſuſcipiat agendum: ſed prudentiam vnam ſatis eſſe idoneam, quæ homini ſit præſto? PRO. Videtur mihi quod dicis, ô Socrates. Nam ſi cuiquam hominum turpe eſt negare ſapientiam ſcientiámq; omnium rerum humanarum eſſe potentiſſimum, mihi certè turpiſſimum. SOC. Præclarè nimium veréque loqueris. Sed enim noſti multos mihi, & tibi non credere? Aiunt nanq; pleróſque boni conſcios, cùm bona agere liceat, agere bona nolle, ſed alia. Et quoſcunque rogaui quænam huius rei cauſa ſit, reſpondent, vel voluptate, vel dolore, vel aliquo alio eorum, quæ ſuprà retulimus, ſuperatos, hæc agere. PRO. Alia quoq; multa ſunt, ô Socrates, in quibus homines errant. SOC. Age itaq; conare mecum hominibus perſuadere, docere'que quódnam hoc malum ſit, quo ſe aiunt voluptatibus ſuperari, & hanc ob cauſam, quæ cognoſcunt bona, non facere. Fortaſſis enim ſi dixerimus, erratis, ô homines, fallimini que, rogabunt. Si quidem non, ô Protagora, & Socrates, hoc voluptatis malum eſt, cui ſuccumbitur, quódnam eſt aliud? quod dicitis vos? exponite. PRO. Quid verò nos ad multorum opinionem attendere decet, qui vtcunq; contingit, loquuntur? SOC. Conducturum nobis hoc arbitror ad inueniendum, quomodo ad cæteras virtutis partes fortitudo ſe habeat. quare ſi ſuperiori pacto ſtandum cenſes, vt videlicet ego præeam, quà maximè inueniri poſſe quod quærimus arbitror, ſequere. Sin minus hoc, & dimitti màuis, mitto. PRO. Probè loqueris: perge igitur, vt cœpiſti. SOC. Ego, ſi rurſus à nobis ſciſcitarétur, quid iſtud vos eſſe dicitis, quòd nos vinci à voluptatibus dicebamus? ſic equidem illis reſpondeam. Audite igitur, ego & Protagoras vobis iſtud declarare conabimur. Nunquid enim, ô homines, aliud hic fieri dicetis, quàm quod ſæpe cõtingit, vt homines ciborum poculorúmq;, & venereorum voluptate pellecti victiq; aſciſcant ea ſibi, etiam ſi mala eſſe cognoſcant? Aſſentirentur illi. At nos ita illos interrogaremus. Mala verò illa cur dicitis? Vtrum quia voluptatem hãc præſentem præbent, & ſuauitate deliniunt? An quia in poſterum morbos, inopiam, & alia multa generis huius adducunt? An etiã quanquam nihil tale in poſterum inferunt, ſed ſolùm vt gaudeamus faciunt: tamẽ mala fuerint, eò quòd ſolùm vt gaudeamus faciunt etiam quomodocunq;? Putamúſne eos, ô Protagora, aliter reſponſuros, nempe, quàm quòd non propter præſentem voluptatem mala ſunt, ſed propter morbos, & alia quæ ſequuntur? PRO. Sic vulgus arbitror reſpõſurum. SOC. Nónne dum morbos adducunt, dolores inferũt? dum egeſtatem, dolorem? Aſſentirentur, vt arbitror. PRO. Imò certè. SOC. Hæc ergo, ô viri, non ob aliud, vt ego, & Protagoras arbitramur, mala vobis apparẽt, quàm quòd in dolores deſinunt, cæteriſq; voluptatibus priuãt. Con-

fiterentur. PRO. Proculdubio. SOCR. Si contrà rurſus interrogaremus, ô viri qui triſtia eſſe bona fatemini, nónne eiuſmodi quędam dicitis, ceu exercitationes corporũ, labores militiæ, medicorũ curationes, quæ vel ſecando fiunt, vel vrendo, vel pharmacis, vel inedia? quòd hęc bona quidẽ ſunt, ſed moleſta? Conſentirent. PRO. Et hoc. SOCR. Vtrum hæc ex eo bona vocatis, quòd præſentib⁹ doloribus cruciatibúſq; conficiũt? An ob id potius, quòd in poſterũ ex his ſanitas, & bona corporis habitudo, patriæ ſalus, potentiæ diuinæque ſequuntur? Ob id ipſum dicerent, vt exiſtimo. PROT. Ego quoq; id iudico. SOC. An ob aliud hæc bona ſunt, quàm quòd in voluptates deſinunt, & moleſtias pellunt? Aliúmne finem aſſignare poteſtis ad quẽ reſpiciẽtes hæc bona vocetis, quàm voluptates atq; dolores? Non poſſumus, vt arbitror, reſponderent. PRO. Sic equidẽ puto. SOC. An non voluptatẽ, vt bonũ ſequimini, dolorem, vt malum fugitis? Concederent. PRO. Profectò. SOCR. Ergo id malum exiſtimatis, dolorẽ ſcilicet, bonũ voluptatem, quandoquidẽ & ipſam oblectationem, tunc ſanè malam dicitis, eſſe quando maioribus voluptatibus priuat, quàm afficiat: vel quando vehemẽtiores dolores infert illis, quas præbet voluptatibus. Quoniã ſi ob aliud ipſam delectationẽ malam appellaretis, vtputa finem alium reſpicientes, poſſetis nobis quoq; monſtrare. Sed nequaquam poteritis. PROT. Neque mihi poſſe videntur. SOCR. Similiter quoq; dolorẽ ipſum, tunc duntaxat bonum dicitis, quum maiores fugat dolores, quàm infert, aut voluptates moleſtiis vehementiores inducit. quandoquidem ſi ad alium finem reſpiciẽtes, dolorem bonũ iudicaretis, cũ poſſetis nobis oſtendere, ſed nõ poteritis. PROT. Vera narras, ô Socrates. SOC. Si me quoq; viciſſim rogetis, ô viri: quamobrẽ vbiq; multa de hoc loquar, ignoſcite mihi, protinus reſponderem. Primò nanq; haud facilè demõſtrari hoc poteſt, quid ſit quod dicitis, à voluptate ſuperari. Deinde quia demõſtrationes in hoc omnes ſunt Et nunc etiam ſi quid vrget, quod exponere velitis. licet ſi quo modo habetis aliud quod bonũ dicatis, quàm voluptatem, & quod malum, quàm dolorem. An ſufficit vobis vitam iucũdè abſq; triſtitia ducere? Quòd ſi ſufficit, neq; dicere poteſtis aliud bonũ, vel malum, quod non ad hæc tendat, audite quod ſequitur. Aio quidem his ita ſe habentibus, ridiculum eſſe veſtrum illum ſermonẽ, quo dicitis, quòd homo mala, mala eſſe ſciens, nihilominus agat mala cùm poſſit non agere, voluptatibus ſcilicet tractus, victúſque. Item cùm dicitis hominem boni conſciũ agere bene nolle præſenti voluptate deuinctum. Ridicula inquã hæc eſſe patebit, niſi multis vti nominibus volemus, iucundo, triſti, bono ac malo. Poſtquam enim duo hæc in vniuerſum eſſe cõſtat, duobus tãtùm nominibus vocemus. Primũ quidẽ boni ac mali, poſtea iucundi ac triſtis. His poſitis ita dicamus, Eſt homo qui mala eſſe mala nouit, illáque facit nihilominus. Si quis autem quęrat quamobrem? quia victus eſt, reſpondemus. A quo? inquiet ille: nobis autem non licebit vlterius à voluptate victum dicere. Aliud enim nomen voluptatis loco ſuſcepit, bonum. Illi ergo reſpondeamus, ac dicamus, quia victus. A quo? inquiet. Per Iouem bono, reſpondebimus. Ibi ſi ille, qui nos interrogat contumelioſus fortè vir ſit, ridebit certè, dicétq; abſurdum eſſe dictũ. Si facit enim quis mala, eſſe mala ſciens, cùm nõ oporteat facere victus bonis, bona hæc dignáne ſunt, vt mala vincãt, an indigna? Indigna dicemus: neq; enim erraſſet ille, quem dicimus voluptatibus ſuperatum. Ad hæc ille, Quamobrem bona ea indigna ſunt, vt mala vicãt, vel mala, vt bona? nunquid ob aliud, quàm quia hæc maiora ſunt, illa minora? vel plura hæc, illa pauciora? Non habebimus certè cauſam aliam. Addet ille, Conſtat igitur, quòd ſuperari eſt, loco minorum bonorum maiora mala ſuſcipere. Hæc ita ſe habeant. Mutemus nomina, accipiamúſq; in eadem re iucundum ac triſte, hoc pacto. Hominẽ agere prius diximus mala, dicamus nunc triſtia, cùm ſciat eſſe triſtia voluptatibus ſuperatum, talibus ſcilicet, vt victoria ſint indignæ. Quæ verò alia ineſt ad dolorẽ indignitas voluptati, quàm exceſſus inter ſe atq; defectus? hoc eſt, cùm inter ſe maiores minoréſve fiunt, plures itẽ, & pauciores, vehementioréſq;, & remiſſiores. Si quis autem dixerit: At multum differt, ô Socrates, voluptas præſens à futura voluptate atque moleſtia: dicam equidem, num alio quopiam, quàm voluptate atque moleſtia? haud enim alio poteſt. Sed perinde eſt ac ſi vir quiſpiam ponderandi gnarus collectis hinc voluptariis, iſthinc triſtibus, tam quæ propè, quàm quæ procul ſunt trutina exquirat, dicãtque vtra plura ſint. Si enim voluptaria cum voluptariis libres, maiora ſemper, & plura ſunt eligẽda: ſin autem triſtibus triſtia cõpares, pauciora, minoráque: ſin iucunda cum triſtibus, & triſtia quidem à voluptariis ſuperẽtur, ſiue propinqua à remotis, ſiue remota à propinquis, ratio illa eſt eligẽda in qua hæc inſunt: quòd ſi iucunda à triſtibus ſuperantur, minimè, an aliter ſe res habet, ô viri? ſcio equidem nihil afferre eos aliud poſſe. PRO. Idẽ & ipſe arbitror. SO. Poſtquã verò ita ſe id habet, illos hunc in modũ interrogabo.. Apparent oculis veſtris eædẽ moles cominus maiores minores eminus? Affirmabunt puto. Et craſſa, & multa ſimiliter? & æquales voces propè quidem maiores, longè verò minores? Conſentient. Si in hoc bene agere, & felicitas noſtra cõſiſteret, hoc eſt in magnis molibus fabricãdis, accipiendíſq;, paruis autem reiiciendis, quænam nobis potiſſima vitæ ſalus eſſet? num ars dimetiendi? aut optice potius, quanta res appareat oſtendens? Imò hæc nos deciperet, & errore cõfundens ſæpe cogeret eadem aliàs aliter iudicare, atq; adſciſcere, & in magnorũ paruorúmq; electionibus ſæpius cõſilium mutare. Dimetiendi verò facultas apparẽs hoc abrogaret refelleretq;, veritatémque aperiens animo quietẽ daret veritate nixo, atq; ita vitam ſeruaret. Conſentiréntne homines ad hæc, an nõ, menſoria ſcilicet arte nos ſeruari? PRO. Hac ipſa. SOC. Quid porrò? ſi in ipſa paris imparíſve electione ſalus vitæ conſiſteret, quando quod plus eſt, rectè eligi oporteret, & quãdo quod minus, aut ipſum ad ſeipſum, vel aliud fortè ad aliud, ſiue propè, ſeu procul ſit, quid potiſſimùm noſtrã vitam ſeruaret? nónne ſcientia? Et nõ metiendi quidẽ, quum exceſſus atq; defectus ea ars ſit. Cùm verò paris, & imparis habenda ratio ſit, non alia, quàm numerandi ſcientia. Cõcederent nobis hæc homines, an non? PRO. Abſque controuerſia. SOC. Agite, ô viri. Poſtquàm verò ſalutẽ vitæ certum eſt in recta voluptatis doloríſq; electione conſiſtere, id eſt pluris & paucioris, maioris & minoris, propinquioris & remotioris delectu, nónne dimetiendi facultas primò exceſſus, defectúſq;, æqualitatis item mutuæ conſideratrix eſt? PROT. Neceſſe. SOC. Quoniam verè metiendi facultas

eſt,neceſſe eſt,vt ars,& ſciẽtia ſit. PRO. Admittent. SOCRA. Quæ verò potiſſimum hæc ſcientia ſit, aliàs conſiderabimus. Sufficit enim nunc ſcientiam eſſe, quòd ad eam demonſtrationem ſpectat,quam ego & Protagoras veſtræ eramus quæſtioni daturi.Hęc autem,ſi recordamini,erat quæſtio.Nos quidẽ conſenſimus, nihil ſcientia potentius eſſe: imò ſemper vbicunq; adeſt,voluptati,cunctiſque cæteris dominari.At vos obieciſtis voluptatem ſępe etiam ſcienti dominari. Quod cùm vobis nequaquã daremus, ſtatim ita rogaſtis?Si hoc,ô Protagora, & Socrates, non eſt à voluptatibus ſuperari, ſed aliud quiddam, declarate quid ſit.Hic ſi ilicò reſpondiſſemus inſcitiam eſſe,protinus nos riſiſſetis. Nunc autem ſi nos deridetis,etiam vos ipſos deridebitis. Ipſi enim vos paulò antè confeſſi eſtis, defectu ſcientiæ aberrare illos,qui in voluptatem,& dolorem electione delinquunt.ea verò bona ſunt,& mala. Neque defectu ſcientiæ tantùm dixiſtis,ſed addidiſtis etiam, defectu ſcilicet ſcientiæ metiendi. Actio autem errans, & quam ſcientia non regit, vt & vos non latet, ab inſcitia prouenit.quapropter quòd dici ſolet, à voluptatibus ſuperari extrema inſcitia eſt.Cuius velut morbi Protagoras hic,& Prodicus, & Hippias medicos ſe profitétur. Vos autem quia aliud quiddam eſſe hoc,quàm inſcitiam putatis,neq; vos ipſos,neq; filios veſtros hiſce ſophiſtis rerum illarum doctoribus curandos datis,quaſi virtus doceri non poſſit:at cùm pecuniis inuigiletis, nec his præceptoribus affertis,priuatim publicéque delinquitis. Hæc planè vulgò reſpondiſſemus. Nunc autem vos etiam, ô Prodice atq; Hippia, vna cùm Protagora hoc percontor,cõmunis enim hic ſermo vobis eſto,veráne vobis loqui videar, an falſa? Verè admodum dicta eſſe,viſum eſt omnibus.Conceditis igitur, inquam, quod iucundum eſt,eſſe bonum,quod triſte, malũ. Diſtinctionem verò illam nominum,quam Prodicus hic iniicere ſolet,reiicio. Siue enim voluptariũ, ſiue delectabile,ſiue lætum, ſiue quomodocunque tandem nomines, optimè Prodice, hoc mihi nunc quod volo reſpondeas. Subridens Prodicus aſſenſus eſt,& alij pariter conſenſerunt. Tum ego, Quid ad hoc, ô viri. actiones omnes, quæ ad iucundè & ſine moleſtia viuendum pertinent, nónne honeſtæ & vtiles?honeſtúmque opus, bonum & vtile? Annuerunt.Si ergo iucundum,inquam,bonum eſt,nemo vel ſciens, vel exiſtimans alia meliora eſſe his quæ fecit, aut facere poteſt, deinde hæc agit, cùm meliora poſſit. Quod verò dicitur ab affectionibus ſuperari,nihil eſt aliud quàm inſcitia: & quod affectibus dominari,nihil quàm ſapiẽtia.Placuit omnibus.Quid verò inſcitiam, nónne tale quiddam dicitis,quando quis falſa opinione decipitur circa res plurimi faciendas?Hoc quoque dederunt. Nemo verò lubens ad mala deſcendit,vel ad illa quæ mala exiſtimat.Neq; hoc vt videtur naturæ hominis ineſt, vt ad ea quæ cenſet mala,bonorum loco declinare velit.Et cùm è duobus malis alterum eligere cogitur, nemo quod peius eligit, dum licet quod eſt minus malum eligere.Hæc omnia cunctis nobis rata habenda viſa ſunt.Quid, inquam, timorem ac terrorem vocatis? Nunquid quod ego ad te dico Prodice? Expectationem dico quandam mali, timorémne an terrorem ipſi vocatis? Viſum eſt Protagoræ,atque Hippię timorem ac terrorẽ hoc eſſe: Prodico autem timorem quidem eſſe hoc, terrorem verò minimè. Nihil id refert,inquam,ô Prodice, ſed iſtud, num vera ſint ſuperiùs dicta? Quiſnam igitur mortalium ad illa proficiſci volet, quæ metuit, dum licebit ad ea quæ minimè timet? An fieri nequit, ſecundum ea quæ iam conceſſimus? Nam quæ quis metuit, conſtitit quòd mala eſſe putat, quódque nullus ſponte ad illa deſcendat, capiátve quæ mala credat.Hæc quoque omnibus placuerunt.His ita poſitis, ô Prodice,inquam, & Hippia, quæ primùm reſpondit Protagoras iam nunc defendat.Imò verò non quæ primùm omnino.Dixit enim è quinque virtutis partibus nullam eſſe alteram alteri ſimilem, ſed vim vnamquanque priuatam habere. Neque hoc vrgeo nunc, ſed quod ſequitur. Sic enim in ſequentibus inquit, quatuor virtutis partes ſatis inuicem propinquas eſſe, vnam verò illarum, fortitudinem ſcilicet, à reliquis longè differre. Quod inde coniici poſſe dicebat, quòd plerique inuenirentur fortiſſimi viri, qui tamen prophaniſſimi, iniuſtiſſimi, intemperantiſſimi, & inſipientiſſimi eſſent, ex quo patere volebat fortitudinem ab omnibus aliis virtutis partibus plurimùm differre. Cuius ego reſponſum ſtatim vehementer ſum admiratus, multóque etiam magis poſtquam vobiſcum hæc tractaui, Quare ab illo ſciſcitatus, vtrum fortes audaces vocaret. Ille verò præcipites inſuper addidit. Recordaris, Protagora, hæc te reſpondiſſe? PROT. Recordor. SOCR. Dic obſecro nobis ad quid præcipites homines fortes nuncupas? An ad ea, quæ timidi aggrediuntur? PROT. Non. SOCRAT. Ergo ad alia? PROT. Nempe. SOCRAT. Vtrum timidi audenda aggrediuntur? metuenda fortes? PROT. Ita fertur, ô Socrates. SOCR. Vera narras. Verùm non hoc requiro,imò verò tu ad quid præcipites fortes appelles? num ad mala, cùm eſſe mala ſciant, pernicioſaque, an ad ea potius quæ talia non ſunt? PROT. Impoſſibile hoc eſſe abs te ſuperioribus rationibus eſt oſtenſum. SOCR. Et in hoc quoque verè loqueris. Quamobrem ſi hoc rectè eſt demonſtratum, ea quæ mala pernicioſáque iudicat,aggreditur nemo, quandoquidem conſtitit inſcitiam eſſe quod dicitur ab affectibus ſuperari. PROT. Planè. SOCRAT. Enimuerò ea omnes aggrediuntur, quæ audent, tam timidi, quàm fortes. Atque hac ratione eadem & timidi,& fortes aggrediuntur. PROT. Imò contraria omnino ſunt, ô Socrates, ea ad quæ fortes & timidi contendunt.Nam ad bellum quidem ire hi nolunt, illi verò nolunt. SOCRA. Ire honeſtúmne, an turpe? PRO. Honeſtum. SOCR. Nónne ſi honeſtum,etiam bonum eſſe ſuprà cõſenſimus? Omnes enim actiones honeſtas & pulchras, etiam bonas aſſe conuenit. PROT. Vera loqueris, & mihi quidem ſemper ita videtur. SOC. Probè.Verùm quóſnã dicis in prælium ire nolle, cùm iter id pulchrum bonúmque ſit? PROT. Timidos. SOCRA. Nónne ſi pulchrum & bonum, etiam eſt iucundum? PRO. Conceſſum eſt SOCR. Nunquid ſcientes timidi ad id quod pulchrum, melius, & iucundius eſt, proficiſci nolunt? PROT. At verò ſi hoc admittimus. quod ſuperiùs conueniebat, peruertemus. SOCRA. Quid porrò? Vir fortis,nõne ad id quod pulchrum, melius, iucundiúſque eſt, tendit? PROT. Neceſſe eſt confiteri. SOC. Omnino igitur fortes viri, neque turpiter metuunt, ſi quando metuunt, neque turpiter audent. PROT. Ita eſt. SOCR. Si non turpiter, honeſtè & pulchrè. PROT. Certè. SOC. Sin honeſtè etiam bene. PROT. Vtique. SOCRA. Nónne

&

A voluptatibus ſuperari extrema inſcitia eſt.

Inſcitia, quid, & quid ſapientia.

& timidi & feroces & furioſi cõtrà, turpiter audẽt, & metuunt turpiter? PROT. Eſt iſtud. SOCR. Aliam verò ob cauſam turpiter & malè audẽt,niſi ob ignorantiam & inſcitiam? PROT. Ob hanc ipſam. SOC. Quid hoc,quo ipſi timidi ſunt, timiditatémne, an fortitudinem vocas? PROT. Timiditatem. SOC. Timidi autem nónne propter metuẽdorum inſcitiam apparuerunt? PRO. Sanè. SOC. Propter hanc ergo inſcitiam timidi ſunt? PRO. Nempe. SOC. Illud autem quo timidi ſunt, timiditatẽ eſſe aſſeruiſti. PRO. Aſſerui. SOCR. Nónne igitur metuendorum & non metuendorum inſcitia, timiditas erit? PRO. Erit SOC. Enimuerò contraria eſt fortitudo timiditati. PRO. Abſque dubio. SOC. An non ſapientia metuendorum & non metuendorum eorundẽ inſcitiæ cõtraria eſt? PRO. Prorſus. SOC. Horum verò inſcitia timiditas. PRO. Et maximè quidem. SOC. Sapientia igitur metuendorum & non metuendorum, fortitudo eſt, eorundem inſcitiæ contraria exiſtens. Haud vlteriùs annuit Protagoras,ſed ſiluit. Tũ ego: Quid taces Protagora? cur non aut annuis, aut renuis? Ipſe rem confice,inquit. Cõcludam protinus, inquã,ſi vnum hoc duntaxat interrogauero: vtrum tibi nunc etiam, vt & ſuprà, imperitiſſimi quidam eſſe videantur,qui tamen fortiſſimi ſint. Cõtendere peruicaciter,inquit, videris, ô Socrates, vt ipſe reſpondeam.ergo morem tibi geram. Impoſſibile dico videri, ex his quæ ſupra ſunt conceſſa. Non ob aliam cauſam, inquam, de his omnibus te percontor, quàm quòd noſſe cupiam, qualia ſint, quæ ad virtutem pertinent,quidve ipſa ſit virtus.Scio equidem hoc declarato ſtatim notum fore & illud, quo de ego & tu tot iam verba cõſumpſimus: dum ego quidem virtutem doceri poſſe negarẽ, tu vero poſſe aſſeuerares. Atqui arbitror noſtræ diſputationis exitum,ſi hominis inſtar vti voce poſſet, deriſurum nos, & hoc pacto repræhenſurum. Quam inepti eſtis,ô Socrates,atq; Protagora. Tu quidem ab initio dicebas, ô Socrates, doceri non poſſe virtutem, nunc repugnare tibi ipſi contendis? dum oſtendere vis omnia hæc,iuſtitiam ſcilicet, temperantiam, fortitudinem,eſſe ſcientiam. Qua ratione maximè virtutem doceri poſſe conſtat. Si enim aliud quiddam eſſet ſcientia, quàm virtus, quod Protagoras primùm aſſerebat, planè doceri non poſſet. Nunc autem ſi ſcientia eſſe videatur, quod tu, ô Socrates, inferre conaris, mirum ſit, ſi per doctrinam virtus comparari non poſſet. Protagoras autem primò quidem doceri virtutem voluit: nunc contrà adniti videtur, vt quoduis aliud potius quàm ſcientia virtus appareat:quo pacto minimè omnium doceretur.Equidem,ô Protagora, vidẽs hæc omnia ſurſum deorſúmque grauiter perturbari, vt in lucem veniant, vehementer incumbo. Vellem autem his inter nos decurſis, quid virtus ſit, oſtenderemus, itémque doceri poſſit nécne conſideraremus: ne ſæpius nos Epimetheus ille ſic in diſputatione fallat,quemadmodum in diſtribuendo neglexit,vt tu narrabas. Promotheus enim in fabula mihi magis quàm Epimetheus placet, cuius exemplo vtens, & vniuerſæ vitæ meæ proſpiciens, hæc omnia tracto. Ac ſi tu velis, id quod ab initio dixi,libentiſſimè de his rebus tecum deliberarem. Tum Protagoras, Studium hoc tuum, inquit, ô Socrates, ſermoniſq; curſum laudo. Etenim cùm cætera, niſi me fallit opinio, à me abſint vitia,inuidia certè omnium maximè abeſt.Et de te quidem apud multos ſæpe iam dixi, quòd omnium præſertim tibi æqualium, quos conuenerim, maximè te mirer.Addo quinetiam nihil mirum mihi fore, ſi ſapientiæ ſtudio clarus euadas. Ac de his aliàs quandocunque voles ediſſeremus. Nunc iam hora eſt, vt me ad alia conferam.Ita, inquam,agendum eſt,ſi tibi videtur,quandoquidem & iam pridem, vt dixi, tempus erat vt abirem: veruntamen vt Calliæ honeſto adoleſcenti morem gererem, perſtiti. His dictis atque auditis abiuimus.

PLATONIS EVTHYDEMVS, VEL, LITIGIOSVS.

MARSILII FICINI ARGVMENTVM.

PLato inſignis charitate vir in Euthydemo, quemadmodum & ſæpe alibi,ſtudet animos ad ſeria natos à vanis ſophiſtarum nugis auertere, oſtendens eos vel vbi de rebus grauiſſimis agitur,ludere,ſpẽmque audientium vbique deludere. Hos autẽ & alibi aliter,& hic ita deſcribit,curioſos & vanos in verborum altercatione certatores promptos ad quoduis dictum,ſeu verum,ſiue falſum ſit,refellendum. Primò quidem oſtendit,quàm auarum ſit ingenium ſophiſtarum, cùm Euthydemus Dionyſodorúſque frater ſophiſtæ,artẽ militarẽ,qua gloriantur,parati ſint mercede docere,quam nullus vnquã vendidit. Deinde quàm ambitioſum. Quippe cùm iudicialem peritiam vnà cum militari, & vtranq; vnà cũ ſophiſtica, quæ longiſſimè inter ſe diſcrepãt, ſimul profiteãtur. Tertiò quàm vanũ nempe iam ſenes à rebus ad verba,à veritatis ſtudio ad mendacia ſeſe conferunt.Quartò quàm contemnendum.Breui enim & ad ſummum biennio quilibet cauillatoriam hanc aſſequitur facultatem. Quintò quàm periculoſum.Nam cui mirum videri debet ſimplices adoleſcentes fucatis ſophiſtarum argutiis facilè irretiri, falsiſque inde opinionibus pernicioſiſque moribus imbui, quandoquidem & Socrates ipſe ſenex ſapientiſſimúſque fingitur eadem eſca illaqueatus,admirabundúſq; ad ſophiſtarũ gymaſia properare? Adde quod & Socraticus ille dæmon,qui à nullo decipi poſſe videtur, à ſophiſticis horum nebulonum præſtigiis fingitur eſſe deceptus. Interea Socrates etiam in ſenectute ſcholas puerorum,& ludos muſicæ,verborúmque rudimenta frequentans,nos admonet, primò quidem nequid ad diſciplinarum perfectionem vel minimũ contemnamus. Deinde ne, vt ſæpe accidit, ſub ruſtico quodam verecundiæ rubore à diſciplinæ ſtudiis arceamur. Tertiò vt Solonis more tandiu diſcendum nobis eſſe cenſeamus,quamdiu viuendum.Proinde quod ſophiſtæ Socraticam aduerſus eos ironiã nunquam animaduertunt,imò verò nihil tam magnificum in eorum laudes adducitur,quin facilimè credant,palámq;recipiant, duo nobis declarat præcipuè: alterum quidem,nihil vanius his nebulonibus reperiri poſſe:alterum verò,eos qui ad alios fallẽdos impenſius ſtudet,nimirũ ſua ipſorum fallacia facilimè falli. Præterea quòd præſtigiatores eiuſmodi virtutem quã pollicentur,neque præſtant vnquam,neque ad ipſam alicubi exhortantur,ſed ad conſuetas verborum cauillationes vbique refugiunt, eáſque quaſi res ſerias ſtudiis aliis,quaſi ludis proculdubio anteponũt,tria potiſſimùm nobis ſignificat.Primũ,eos qui virtute ipſi ornati non ſunt,eam nunquã vel ratione,vel exemplo poſſe docere.Secũdum,homines verborum nimium curioſos,res bonas nunquam vel conſequi,vel afferre.Tertium,eos qui facilimè plurima pollicentur,minimè omnium promiſſa ſeruare.Accedit ad hæc quòd Socrates ſophiſtas ad docendam virtutem allicit diſcipulorum diuitum plurimorúmque turba tanquã ambitioſos nimium & auaros.Sed ibi ſub perſona Critonis admonemur,ne temerè cuilibet curandum animũ committamus.Quod verò Socrates ſophiſtas dũ virtutem promittunt,interim quaſi deos obſecrat,apertè declarat ab ipſo deo virtutẽ eſſe petẽdam,hominéſque virtute præditos, quaſi diuinos habendos eſſe.Itẽ quòd illos ob virtutis ſtudiũ regibus beatiores exiſtimat. planè ſignificat virũ virtute præditum, primò quidẽ ſuipſius,deinde & regum eſſe regem.Docet præterea Socrates in Clinia curando, quanta cum charitate quantam curando iuuentuti adhibere diligẽtiam debeamus.Mox verò ſub inſolentiſſimorum ſophiſtarum pollicitat